

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

Quæstio V. De norma fidei; spectiatim de scriptura Sacra & traditionibus;
deque resolutione fidei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

QVÆSTIO V.

De norma fidei; speciatim de Scriptura Sacra, & traditionibus; deque resolutione fidei.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 1. a. 9. & 10.

Absoluetur hæc questio quinque dubitationibus. I. An sit aliqua Scriptura Sacra, seu quod idem est, aliquod verbum Dei scriptum; & unde dignoscatur; quibusque libris contineatur. II. Quenam editio scripturæ habenda sit pro legitima & authentica. III. An præter scripturam, seu verbum Dei scriptum, admittende sint traditiones, seu verbum Dei non scriptum. IV. An traditiones, seu verbum Dei non scriptum sint eiusdem auctoritatis cum verbo Dei scripto; & qua ratione legitime Traditiones dignoscantur ab illegitimis. V. Quanam sit totius fidei resolutio.

DV B I V M I.

An sit aliqua scriptura sacra, seu quod idem est, aliquod verbum Dei scriptum; & unde dignoscatur; quibusque libris contineatur.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 1. a. 9. & 10.

Postquam hætenus de iudice controuersiarum fidei actum est, sequitur, vt de norma fidei agamus. Sicut enim in ciuili Republica iudex non ex suo capite causas ciuiles decidere, iusque dicere, ac sententiam ferre debet; sed in ijs definiendis ad certam normam, hoc est, leges seu scriptas, seu non scriptas adstringitur; ita multo magis in Republica Ecclesiastica, iudex in definiendis controuersijs Religionis, ad certam normam fideique infallibiles regulas adstrictus est. Has vero, generatim loquendo, non esse alias, quam locos proprios ac proprie Theologicos, ex quibus scilicet infallibilia defumuntur, argumenta ad comprobanda ea, quæ Religionem attinent, indubitatum est.

Eos locos cum varijs numerent, duæ tamen rationes eosdem distinguendi magis nobis probantur, vt ex instituto docuimus tom. 1. disp. 1. q. 5. dub. 1. Vna est, qua generatim omnis locus proprius ac proprie Theologicus, adeoque omnis norma fidei distinguitur, in duos hos generalissimos locos, seu regulas fidei; nempe in verbum Dei scriptum, & non scriptum, seu quod idem est, in scripturam sacram, & traditionem. Altera; qua paulo distinctiore enumeratione, septem infallibiles fidei regulæ distinguuntur, nimirum 1. Explorata auctoritas sacræ scripturæ. 2. Explorata auctoritas traditionum Christi & Apostolorum. 3. Perspecta & consentiens auctoritas totius Ecclesiæ Catholicæ; siue consensus fidelium exploratus, cum aliquid ereditur, velut ad fidem pertinens. 4. Auctoritas explorata Conciliorum generalium seu approbatorum, quidpiam circa fidem definientium. 5. Auctoritas legitima & explorata definitionis Romani Pontificis, aliquid definiens in dubia fidei quæ-

stione. 6. Consentiens & explorata auctoritas SS. Patrum, in aliquo fidei dogmate tradendo. 7. Similis consensus siue auctoritas Ecclesiasticorum Doctorum quouis tempore existentium, vt ex instituto docuimus loc. cit.

Et quibus, cum cæteras fidei regulas omnes, exceptis primis duabus, nempe auctoritate S. Scripturæ, & traditionum Christi ac Apostolorum iam ante explicauerimus, nimirum partim superius q. 3. & 4. vbi de Ecclesia, & Doctoribus Ecclesiæ, de Summo item Pontifice, & Concilijs egimus; partim cit. tom. 1. q. 5. dub. 1. vbi speciatim de SS. Patrum auctoritate, ac simul etiam dub. 2. de vario scripturæ sensu ex instituto tractauimus, superest, vt hoc loco breuiter de ijs, quæ circa scripturam reliqua sunt, speciatim de numero librorum canonicorum, veraque eius editione, ac deinde generatim de traditionibus, agamus.

Et quod ad præsentem dubitationem attinet, quam late tractauimus olim in propria Disputatione de verbo Dei Monachij proposita Anno 1599. ac postea etiam in Dioptra fidei lib. 1. cap. 3. & 4. & in Examine Huiana relationis de Ratisponen. Colloquio cap. 18. supponimus primo, Scripturam sacram in proposito vocari illam, quæ Spiritu sancto inspirante seu dictante conscripta est, & per hominem, velut calamus quendam, diuina manu regente exarata; secundum illud psalmi 44. v. 2. *Lingua mea calamus scribæ velociter scribens; & illud Baruch apud Ieremiam 36. v. 18. Loquebatur (Ieremias) quasi legens ad me omnes sermones istos; & ego scribebam in volumine atramento.* Dicit vero solet scriptura *Verbum Dei*, tum quod mentem diuinam nobis pandat; tum quod quasi quidam sermo Dei sit, quem Spiritu sancto inspirante inspirati loquuti sunt sancti DEI homines, 2. Petri 1. vers. 21.

vel potius, quem Deus ipse per os Sanctorum locutus est. Luca 1. v. 70.

5 Dicitur etiam Scriptura Canonica; vel quod ipsa Canon sit & norma seu regula fidei, cui benefaciamus attendentes quasi lucerna lucenti in caliginoso loco 2. Petri 1. vers. 19. vel quod eius libri Canone, Ecclesiastico notati & descripti sint; vt præter Athanasium in synopsi, notauit Sanctus Augustinus pluribus locis, speciatim de sermone Domini in monte lib. 1. cap. 38. & lib. 15. de ciuitat. Dei cap. 23. & lib. 18. cap. 38. & contra Faustum lib. 22. cap. 79. vbi ait: *Has scripturas Canon Ecclesiasticus respicit.* Et contra Cresconium lib. 2. cap. 32. *Non sine causa,* inquit, *tam salubris vigilantia Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineat.* Et tamen hanc etymologiam *nugas* vocat magnus ille *nugator* Kemnitius, in Examine Concilij Tridentini sess. 4.

6 Supponimus secundo, eiusmodi scripturam sacram extare, contra Libertinos ac Schwencfeldium; qui negant, vllam eiusmodi scripturam sacram Deo inspirante conscriptam, fideiq; infallibilem regulam extare; atque adeo scripturas scriptoresq; sacros impie rident, ac pro fabulis habent; & suos interim enthuſiasticos pro viuo, vero & vnico Dei verbo iactant. Sed quis non rideat potius istos phanaticos enthuſiasticas? Quasi vero quem sibi Spiritum Dei familiarissimum gloriantur, is Prophetis, Apostolisque Dei inter scribendum non ad fuerit, aut si adfuit, mutus omnino otiosusque fuerit, nec eis ad scribendum quidquam contulerit. Quod si ita est, si inquam Spiritus sanctus, vel non adest sanctissimis, vel si mutus est & otiosus, cum adest, tunc profecto nec Spiritum Dei habent, nec quidquam ex Deo loquuntur, isti phantastæ; nec hoc ipsum quidem, quod sancti Dei homines, Spiritu sancto inspirati, nihil loquuti sint, nihil scripserint.

7 Supponimus tertio, auctoritatem scripturæ sacræ tam diuinam & sacrosanctam esse, vt nefas sit, eam vel minimi in re leuissima erroris à scriptore sacro profecti arguere. *Admisso enim in tantum auctoritatis fastigium aliquo mendacio, (aut errore) nulla particula horum librorum manebit, quæ non possit in dubium reuocari,* inquit præclare Augustinus epist. 8. ad Hieronymum. Absit igitur, aliquem Euangelistis memoriæ lapsum, cum Erasmo in Annotat. ad 2. & 27. caput Matthæi, impingere; aut quidquam non diuino, sed humano tantum spiritu in eiusmodi libris scriptum asserere: vt quidem asseruerit Anomæi apud Epiphanium hæres. 76. & alij quidam antiquiores hæretici. *Quod si aliquid in eis videro literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam,* inquit rursum Augustinus epist. 19. ad Hieronymum. Similem errorem refellit, etiam Hieronymus in cap. 5. Michæ & in præfat. commentar. epist. ad Philemonem.

8 Sed difficultatem habet illud Matthæi 27. v. 9. *Tunc impletum est, quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, &c.*

Vbi manifestum videtur, errore quodam positum nomen Ieremiæ, pro Zacharia. Negant quidam, vllò id errore accidisse. Verum rectius alij errorem agnoscunt: sed auctorem erroris Euangelistam negant. Putant enim, ab Euangelista, omissio penitus Prophetæ nomine, pro more scriptum solummodo fuisse: *Tunc impletum est, quod dictum est per Prophetam;* postea vero aliunde illapsum esse Ieremiæ nomen. Huius rei argumentum est, quod & in Syriaco nomen Ieremiæ non legitur; & quod Augustinus lib. de consensu Euangelistarum cap. 7. scribit, suo tempore in multis etiam latinis codicibus lectum non fuisse. Atque ita docent Ianſenius & Maldonatus in illum locum Matthæi, & Baronius tomo 1. Annalium Anno Christi 34.

Supponimus quartò; scripturam sacram suam illam tam eximiam auctoritatem, ac infallibilem veritatem non aliunde habere, quam ab ipso eiusdem auctore Deo, qui nec falli, nec vllò modo fallere potest: *qui non est Deus quasi homo, vt mentitur,* Num. 23. v. 19. Inde ergo habet, quod diuina sit, quod sacra sit, quod ab omni falsitate alienissima sit, vnde omnino habet, quod sit: ita vt proinde Ecclesia scripturam veram, sacram, aut diuinam minime faciat, vel constituat, sed solum notificet, vt mox dicitur. Alia ratio est eius denominationis, qua scriptura Canonica dicitur. Licet enim, priori notione & significatu huius nominis de quo supra, scriptura Canonica saltè in actu primo per Ecclesiam non efficiatur, tamen posteriori sensu, scriptura quod Canonica sit, hoc est, in canonem Ecclesiasticum accepta, vtique ab Ecclesia habet, à qua in canonem recepta est. His positis, ad propositam quæſtionem, quoniam libri sint sacri, sequentibus assertionibus respondemus.

ASSERTIO I. Scriptura sacra omnibus & solis ijs libris cõtinetur, quos Ecclesia Catholica quouis tempore existens, in canonem recipit: nec est vllum documentum sufficiens, quo scriptura sacra à non sacra discernatur, seposita Ecclesiæ Catholicæ infallibili auctoritate. Ita sentiunt omnes Catholici, contra huius temporis Sectarios, qui vt Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem effugiant, varijs alijs modis ac criterijs scripturas sacras à non sacris discerni posse docuerunt, quos nunc ordine reſellemus.

Primo enim Caluinus lib. 1. Inſtit. cap. 7. §. 2. id partim per se manifestum fieri, partim ex arcano testimonio Spiritus petendum contendit: *Quod autem rogant, Catholici, inquit, vnde persuadetur, à Deo suxisse (hos vel illos scripturæ libros) nisi ad Ecclesiæ decretum confugiamus: perinde est, ac si quis roget; vnde discernimus lucem discernere à tenebris, album à nigro, suauem ab amaro? Non enim obscuriorem veritatis suæ sensum vltro scriptura præ se fert, quam coloris sui res alba ac nigra, saporis suauis & amara.* Et infra §. 4. ait, auctorem scripturæ Deum esse, ex arcano testimonio spiritus, quod Spiritus sanctus piorum cordibus obſignet, discernendum esse.

Sed manifeste errat, & cæcutit Catuinus. Nam si per se euidentis est distinctio inter scripturam sacram & non sacram, tum pari ratione verbum diuinum etiam non scriptum, discernetur ab alio

verbo non diuino; cum vtrumq; per se eiusdem sit efficacia & auctoritatis; quam vtiq; verbum diuinum à scriptione non emendicat; cõsequens autem plane falsum est, & contra scripturam; ex qua constat, etiam Sanctos nonnunquam dubitasse, an vere esset verbum seu vox Dei, quam diuinitus ad se factam audierant, vt patet de Israele seu Iacob, dum contra Deum fortis luctaretur., Genes. 32. de Gedeone, Iudicum 6. de Manue, eiusdemq; vxore, Iudicum 13. & deniq; de Samuele, 1. Reg. 3.

Secundo, si verum est id Caluini pronuntiatũ, necesse est cæcos fuisse omnes quasi SS: Patres, qui rem adeo per se claram & euidentem non perspexerint; dum in scripturæ canone consignando, salua fide & charitate, cum res adhuc dubia esset, & à se mutuo non nihil, & à Caluino plurimũ dissentiebant; nihil in hoc genere, sine Ecclesiæ auctoritate scire se libere profitebantur, vt partim superius ex Augustino retulimus, partim magis patebit inferius.

Tertio, hanc vel illam esse scripturam sacram, fide solum credimus, vt & alia mysteria supernaturalia; at vero fides non est rerũ euidentiu, sed obscurarũ, iuxta Apostoli Heb. 11. vbi fidem definit esse *argumentum non apparentium*, Qui etiam 1. Cor. 13. ait. *Videmus nunc per speculum in anigmate, tunc autem facie ad faciem.*

12 Sed neq; arcano Spiritus testimonio id satis discerni posse, vti secundo loco dixerat Caluinus, ex eo icidem perspicuũ redditur, tum quod iidẽ sanctissimi Patres, quibus nemo iure negauerit, opem Spiritus sancti multo propius ac certius astitisse, quam Caluino, alijsq; eiusmodi ventris & Veneris mancipijs, de quibusdam eiusmodi libris dubitarunt; nec vndequaq; inter se, vel cum Aduersarijs senserunt, vt dictum; tum quod ipsi etiam aduersarij, licet omnes spiritum iactent, inter se minime consentiunt, vt inferius dicemus.

13 Secundo vero plures docent, id ex internis ipsius scripturæ criticis dignosci. Ita præter Caluinũ loc. cit. Ioannes Pappus disp. de auctorit. script. thesi 22. Egidius Hunnius in Tractatu de scriptura, & in Colloquio Ratisponensi sess. 10. vbi ait; *quod Euangelium Matthæi sit canonicum, eõ habeat diuinam auctoritatem, id habemus non simpliciter ex auctoritate Ecclesiæ, sed internis etiam criticis, quorum multa sunt.* Nimirum inter ea à Sectarijs recensentur dignitas scripturæ, & antiquitas, efficacia in animis legentium, vel audientium, sermonis cum quadam maiestate simplicitas, traditæ in ea doctrinæ consensus, vaticiniorum consecutus euentus, miracula. &c.

Sed inania sunt hæc effugia. Quia in scriptura ipsa, si, quidquid demum in ea est, alicuius criticij nomine dignum, examussim expendamus, non est nisi argumentum & oratio, tanquã materia; indubitata veritas, tanquam forma; stylus & idioma tanquã quid extrinsecus adueniens; & si quid præterea cogitari potest, ad ista reuocatur, aut fane ex his enascitur: ex nullo autem istorũ, vel separatim vel copulativim vna cũ alijs sumpto, scriptura sacra sufficienter innotescit. Ergo nulum in ipsa scriptura criticium assignari potest,

Tom. III,

ex quo ipsa sufficienter discernatur. Non ex argumento, oratione, stylo, siue idiomate. Tum quia nihil omnino de scripturæ argumento & oratione sciremus, nisi aliunde prius scripturas dignoscere-remus. Tum quia hæc omnia scripturæ sacre cum prophana comunia sunt, aut esse possunt. Tractant Iosue & Regum libri bella Iudæorũ, tractat eadem Iosephus prophanus scriptor. Sermo scripturæ sacre hebraicus, chaldaicus, syriacus, græcus, latinus est; eundem esse scriptorum prophetarum quis nescit? Stylus varius, generatim tamẽ loquendo, simplex & vulgaris est; non humanæ sapientiæ verbis splendidus, sed rerũ & sententiarum pondere grauis. Idiotismus scripturæ sacre ex lingua præcipue hebraica & græca nascitur. Quid ergo in stylo & idiomate non commune cum alijs prophetis eiusdẽ sermonis libris? aut si quid omnino hac in re propriũ scripturæ est, quis illud proprium, ante scripturam iam aliunde cognitam, probe discernit? cum præsertim ipsi scripturæ libri non minus aliquando inter se, quam à non sacris, sermonis proprietate dissentiant.

14 Multo min⁹ ex veritate aut falsitate scripti, scriptura sacra à non sacra potest internosci. Multa enim profane scripta vera sunt, & inter se optime consentientia; & sacra tamen non sunt: nisi forte nihil vnquam veri scripserint Sectarij. Contra vero multa in scripturis sacris, ob apparentem repugnantiam, talia sunt, vt nisi aliunde sciremus, DEO dictante conscripta esse, falsa nobis penitus videri possent. Talia passim in Moyse & prophetis, in Apostolis & Euangelistis occurrunt, vt omnes sciunt & in proprio opusculo diligenter annotauit Seraphinus Cumiranus Feltrensis. Nonne ergo si ex veritate, seposita Ecclesiæ auctoritate, iudicium faciendum sit, profana sacris, sacra profanis miscebuntur? Est quidẽ aliquid reconditæ & latentis veritatis (ex qua etiam eiusdem maiestas & efficacia potissimum nascitur) in scriptura, quod scripturæ proprium est; nempe quod non solum ipsa non fallat, sed nec fallere aut errare possit, vtpote dictante spiritu sancto conscripta. Sed hanc propriã veritatis excellentiã, cum per se occultissima sit, tum demũ in scriptura agnoscimus, cum iam aliunde scripturam sacram, eiusq; auctorem Deum cognouerimus.

15 Ita etiam antiquitas scripturæ per se nihil probat; quia sunt & esse possunt profana quædam scripta antiquiora quibusdam sacris. Et oraculi impletio, eius quidem ipsius veritatem & auctoritatem demonstrat, sed totius scripturæ, cui infertum est, diuinam auctoritatem, non satis demonstrat. Præsertim cum libri quam plures scripturæ proprie non sint prophetici, sed historici; vt sunt libri Iosue, Iudicum, Regum, Paralipomenon. Et vt pro veritate quidem fidei, libris sacris explicata, multi martyrium subierint, pro ipsi tamen libris sigillatim ac in specie, præsertim vero omnibus & singulis v. g. pro epistola ad Titum, vel Philemonem, quinam passi martyrium fuerint, nemo ostendet.

16 Atq; in eundem sensum breuiter etiam contra Dauidem Parãũ, in disp. de author. script. interna

ca enim

19 eiusmodi critica iactantem, alibi disserui. Inter ea enim ab ipso numerantur. 1. autoritas scriptoris, quam ipsa sacra litera in quibusdam libris patefaciunt: quasi vero non de his ipsis libris & locis queratur, unde cognoscatur, ea vere scripturam sacram esse. 2. Diuinum quoddam doctrinae genus. Sed doctrina talis communis esse potest libris canonicis cum non canonicis, nec etiam in omnibus scripturae partibus eadem argumenti excellentia cernitur, ut dictum. 3. Styli diuini maiestas. Sed nec in hoc par est omnium scripturae partium ratio: & si quid alicubi eximium elucet, ex idiotismo linguae originalis oritur, ut dictum: praeterquam quod ipsi scriptores sacri (& quidem ipse Apostolus) nonnunquam styli sui, siue sermonis quandam tenuitate agnoscunt. 4. Diuinus doctrinae consensus. Sed hic esse potest etiam in scriptore profano: praeterquam quod ille tam apertus non est, ut nisi aliunde de libro autoritate constaret, facile deprehendi non posset, ut supra dictum. 5. Mirabilis sacrae scripturae effectus. Sed hoc partim commune habet cum omni doctrina diuina, partim non in omnibus partibus sacrae scripturae, (ut in libris Regum, Paralipomenon &c.) per se notabile est. Est igitur valeant ea, quae allata sunt scripturae critica, ad confirmandam fidem eorum, qui iam credunt librum esse canonicum; in quem sensum differit Bellarminus c. 2. l. 1. de Verbo Dei: at vero dicere, ex ijs solis, seclusa omni Ecclesiae autoritate, discerni satis scripturam sacram a non sacra, vanissimum est: praesertim quando ipsimet illi, qui haec critica assignant, in canone consignando non plane consentiunt, siue Lutheranos cum Calvinistis, siue ipsos inter se Lutheranos conferamus, ut inferius dicemus.

21 Tertio nonnulli ex ipso quoque titulo seu inscriptione, Apostolum seu Prophetam auctorem praeserente, id in plerisque discerni asserunt. Ita Gryneus Calvinista Basileensis disp. de scriptura, & Hunnius in Colloquio Ratisp. sess. 10. ubi ait: *Quin & Euangelium Matthaei esse Matthaei sacrosanctum, etiam ipsa inscriptio testatur.* Sed & hoc commentitium est. Velenim tituli, partes sunt librorum canonicorum, quibus praefiguntur, vel non sunt. Si sunt; Ergo quando de libri veritate & auctoritate dubitatur, de ipsorum quoque titulorum auctoritate dubitari necesse est: si non sunt; ergo infallibilem auctoritatem ad testificandum non habent, ac proinde non erit conueniens eorum testimonium, quia non satis certum. Taceo, quod & apocrypha scripta multa auctorem Prophetam, aut Apostolum praeserunt, ut est Euangelium Thomae, cuius meminit Augustinus contra Adimantum c. 17. Euangelium Petri, quo vsi sunt Nazareni, teste Theodoro l. 2. haetic. fabul. & quo etiam Seraphion Catholicus Episcopus ad tempus deceptus fuit, ut est apud Eusebium l. 6. c. 10. Item Apocalypsis Petri, de qua idem Eusebius l. 6. c. 11. Praeterea Evangelia Barnabae, Bartholomaei, Andreae, & alia huius generis, quae recensentur a Gelasio dist. 15. Cauone *Sancta Romana*. De quibus verissime dicit Augustinus lib. 15. de ciuitat. Dei cap. 13. *Multa sub nominibus*

Prophetarum & Apostolorum ab haeticis prolata sunt, quae omnia sub nomine apocryphorum, auctoritate canonica, diligenti examinatione reiecta sunt.

24 Quarto asserunt nonnulli, ex allegationibus, quae extant in nouo testamento, colligi, quis fuerit Canon scripturae veteris testamenti. Ita censent Kemnitius in examine Concilij Tridentini 1. part. sess. 4. Gryneus thesi 10. de scriptura, & Hunnius in examine libri 1. Bellarmini de verbo Dei cap. 4. Sed haec censura itidem puerilis est, & tantis censoribus indigna. Nam I. Si veteris testamenti canon ex nouo testamento innotescit, sine proponentis Ecclesiae auctoritate, ipsius noui testamenti canon unde innotescit? an vicissim ex veteri? Crederem si Moyses Mattheum allegaret. An ex se ipso; vno videlicet libro alteri testimonium perhibente? Sed hoc nimis friuolum est. Nam dato, quod posteriores quidem libri semper allegarent priores, quis tandem allegauerit postremum? Ut interim taceam, vix vllum librum noui testamenti ab alio distincte citari. Quod sane argumentum probat, sine auctoritate Ecclesiae ipsos noui testamenti libros proponentis, nec vnum quidem librum veteris testamenti velut sacrum innotescere posse.

25 II. Etiam si quam fieri potest clarissime veteris testamenti Canon in nouo consignaretur, & ipsius noui testamenti libri se mutuo apertissime velut digito demonstrarent; unde obsecro hanc mutuum sacrorum librorum testificationem errore & falsitate carere scias, sine prauiua Ecclesiae propositione, ex qua prius constet, eiusmodi testificationem, vtpote libris sacris contentam, fallacem esse non posse? Annon alioquin merito dubius & anceps etiam inter luculentissimos testes haerebis, si non prius noris, eos decipere non posse?

26 III. Sed & hoc falsum est, proposito iam semel legitime per Ecclesiam noui testamenti canone, posse iam vltro per seipsum quemque veteris testamenti canonem ex nouo colligere. Quomodo enim id fiat? Ex allegationibus, inquit, librorum veteris testamenti, quae extant in nouo testamento. Ergone qui allegantur sacri erunt? Erit igitur sacer scriptor Epimenides poeta, cuius illud allegat Paulus Tit. 1. vers. 12. *νεπτες αι θεουσαι.* &c. *Cretenses semper mendaces.* Sacer etiam erit Menander, cuius illud, senarium citat, 1. Cor. 15. vers. 33. *φθειραν ηδη γενει αμυλια κωκωι.* *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Sacer denique erit Aratus, ex quo in testem vocato hemistichium illud profert idem Paulus Act. 17. vers. 28. *τε γαρ ημει εν εμεν.* *Ipsium enim ex genus sumus:* Sed forte non tam honorifice citantur poetae isti, quam Prophetarum veteris testamenti? Sane Paulus cum Epimenidem adducit, vocat eum *proprium Cretensium Prophetam*, eiusque testimonium tanquam verum aperte comprobatur: quod vix ita de Moyses dicit. Vno verbo fieri potest, ut ab Apostolis & Evangelistis citentur, aut citati fuerint libri quidam veteris testamenti, etiam non sacri, ut ex

similibus

similibus adductis exemplis liquet, idque re ipsa accidisse circa librum Enoch, & alios, qui citati interierunt, & nonnulli Patres, & viri doctissimi sentiunt. Ergo ex sola per se citatione alicuius libri, non sufficienter colligitur, eum librum esse sacrum & canonicum.

27 IV. Accedit, quod neque omnes quidem, etiam Sectariorum iudicio, sacri veteris testamenti libri, in nouo allegantur. Certe ex libro Ruth, ex Regum 1. ex libris paralipomenon, ex Esther, Iob, Ecclesiaste, Threnis Ieremæ, Sophonia Propheta, nemo facile inuenit ullum testimonium in nouo testamento allegatum, multo minus libros ipsos de nomine citatos: Et libros Esdræ, Esther, Ecclesiasten, Canticum Salomonis, non citari vsquam ab Euangelistis, aut Apostolis, fatetur ipsemet Hunnius loco citat, ubi præterit etiam Sophoniam & Abdiam Prophetas. &c. Quid si iam ad partes & capita singulorum librorum descendatur, de quibus tamen non minus, quam de ipso libro dubitari potest? Ideone ergo, quia nec libri singuli, neque singula librorum capita, neque singula capitum membra, ex veteri testamento citantur in nouo testamento, reijcenda erunt? Certe si ex allegationibus noui testamenti faciendum sit iudicium, ita faciendum erit: quod tamen absurdissimum esse, omnes intelligunt.

28 Quinto. Circa eundem veteris testamenti canonem, nonnulli Iudaizantes Sectarij recurrunt ad Synagogam, & Canonem Iudæorum, ita ut omnes & soli illi sacri libri sint, quos Iudæi olim in canonem receperunt: quem canonem etiam sequuntur nonnulli Patres. Sed & hæc sententia pluribus modis refellitur. I. Fieri enim facile potuit, ut comunem Synagogæ notitiam & traditionem præterierint quidam libri Canonici: sicut etiam in Christi Ecclesia iam olim libri quidam canonici non ita omnibus noti & perspecti erant; qui tamen postea successu temporis auctoritatem acceperunt, ut dicitur: & forsitan etiam non quidam non satis cogniti delitescunt, ut inferius dicitur. Et credita quidem Iudæis Apostolus affirmat *eloquia Dei*; Rom. 3. v. 2. sed non addit omnia; multo minus omnia ab eis recepta asserit. Neque ideo quod liber quispiam in canonem non recipitur, continuo ut profanus & indignus canone reprobat.

29 II. Hebræorum canonem licet aliqui Patrum sequuti sint, nullus tamen Ecclesiæ Christi limites posuit, ut in canonem recipere non possit librum, olim à Iudæis in canonem non receptum. Etenim ipse Hieronymus præfatione in Iudith, historiam Iudith tanquam sacram habuit, quia *Synodus Nicæna*, inquit, *in numero sanctarum scripturarum legitur computasse*. Et Augustinus lib. 18. de Ciuit. c. 36. *Libros, inquit, Machabeorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet*. Et rursus in speculo ante Sapientiam Salomonis: *Ista de libris presumimus, quos & Iudæi Canonicos habent. &c. Sed non sunt omittendi & hi libri, quos quidem ante saluatoris aduentum constat esse conscriptos; sed eos non receptos à Iudæis, recipit tamen eiusdem saluatoris Ecclesia*. Et

Isidorus l. 6. originum c. 1. *In canone hebraico non sunt, Sapientia liber, Ecclesiasticus, &c. quos etsi Hebræi inter apocrypha separant; Ecclesia tamen Christi inter diuinos libros & honorat, & prædicat*.

30 III. Illi ipsi Patres, qui hebræum canonem referunt, in eo consignando non consentiunt. Nā prophetiam Baruch canoni anumerant Hilarius in prologo super psalmos, Epiphanius hæresi 8. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. item epistolam Ieremæ Origenes apud Eusebium lib. 6. cap. 19. & Athanasius in synopsi: quæ tamen alij prætermittunt. Librum Esther ab Hieronymo in prologo galeato, atque etiam à Sectarijs receptum, non reponunt in canone Athanasius loc. cit. Melito apud Eusebium lib. 4. c. 26. Gregorius Nazianzenus, & Amphiloichius in versibus suis. Sapientiam Salomonis canoni accenset Melito loc. cit. & refert Isidorus lib. 1. de officijs c. 12. eundem librum fuisse olim ab Hebræis pro canonico habitum; sed ob illustres adeo prophetias de Christo suppressum.

Denique cum ipse Iosephus lib. 1. contra Apionem referat, libros ab Artaxerxis (Longimani) tempore conscriptos, non æquale habere auctoritatem eum prioribus, non est ratio, cur extra Iudæorum canonem reponantur Tobias, Iudith, Baruch, partes Danielis; quos ante regnum Longimani scriptos fuisse, satis constat. Et ipsum Ecclesiasticum, scripturæ, seu legis nomine citat Iosephus lib. 2. contra Apionem, ut ex græco textu patet.

31 Sexto asserunt nonnulli, ex veteris testamenti libris, eos omnes & solos canonicos esse, qui à Prophetis, & lingua prophetica conscripti sunt. Sed & hoc friuolum est. Nam si proprie de Prophetis, nempe futura vaticinantibus, sermo sit, falsum est & comentitium, omnes libros sacros à Prophetis esse conscriptos, alias enim ex canone excludendi forent tum libri Ruth, Iob; de quorum auctoribus nihil certi constat; tum libri Iosue, Iudicum, & Paralipomenon, in quibus nulla propria vaticinia auctorum reperiuntur. Quare etiam in synagoga olim omnes libri Canonici in tres classes diuisi fuerunt, nimirum, in legem, Prophetas, & hagiographa, ut est apud Epiphanium l. de mensur. & pond. & Hieronymum in prolog. galeato. Et Augustinus l. 2. de doctrina Christiana cap. 8. inter libros sacros veteris testamenti, præter libros eorum, qui proprie Prophetæ appellati sunt, agnoscit alios, qui inter propheticos annumerandi sunt. Si autem Prophetæ latius dicatur omnis ille, qui occulta Dei sensa patefacit, iuxta Apostolum Ephes. 4. fatendum est quidem omnes libros sacros esse propheticos, ut loquitur etiam S. Petrus epist. 2. c. 1. Sed nihil hinc de numero librorum canonicorum certi constitui potest; quia hac ratione propheticus habebitur, quisquis canonicus aliunde probabitur.

32 Accedit quod nec illud necessarium est, ut omnes Prophetarum libri sint sacri; potuit enim vtiq; etiam Propheta nonnulla ex suo sensu, ac humano spiritu scribere. Linguam autem propheticam qua ratione vel autoritate Nouatores ad vnum certum, siue certa quædam idiomata

constringendam probant; cui quodlibet idioma idoneum est? Siquidem constat, nonnulla veteris testamenti non hebræo, sed chaldeo, aut arabico sermone conscripta esse, teste Hieronymo præfat. in Daniele, & in Job. Neque etiam hoc ipsum constat, libros quos Sectarij reijciunt, initio hebraice conscriptos non fuisse, ut videre est apud Origenem epist. ad Iulium Africanum, & Hieronymum præfat. in libros Regum.

33 Septimo non pauci, cum satis animaduertent, ex supradictis regulis non satis discerni posse libros sacros à non sacris, ad Ecclesiæ quidem auctoritatem confugiendum esse censuerunt; sed ita tamen, ut hoc iudicium in solidum veteri solummodo Ecclesiæ referuarint. Putant enim, fieri non posse, ut progrediente tempore, libri quidam, de quibus olim dubitatum fuit, pro canonicis vnam Ecclesiæ auctoritate legitime proponantur. Ita Kemnitius examine Concilij Tridentini part. 1. session. 4. ubi ait: *Pendet tota hac disputatio à certis, firmis, & consentientibus primæ & veteris Ecclesiæ testificationibus, quæ ubi desunt, sequens Ecclesiæ, sicut non potest ex falsis facere vera; ita nec ex dubijs potest certa facere, sine manifestis & firmis documentis.* Et rursum: *Vbi enim, inquit, non possunt proferrî certissima documenta primitiva & antiquissima Ecclesiæ, ex testificationibus veterum, qui non longe post Apostolorum tempora vixerunt, libros illos, de quibus controuertitur, fuisse sine contradictione & dubitatione pro legitimis & certis acceptos & commendatos Ecclesiæ, non valent vlla humana decreta.*

34 Sed hoc itidem non minus facile refellitur. Nam I. Cum ipsos veterum Patrum & Scriptorum libros, quos nunc solos testes & patronos asciscunt aduersarij, nec habeant, nec agnoscant, nisi ex perpetua Ecclesiæ Catholicæ ad hæc vsque tempora continuatæ testificatione & traditione, fieri non potest, ut hac in re Ecclesiæ præsentis auctoritas excludatur: continua enim traditio opus est, quæ non nisi per Ecclesiam continuatur.

II. Non est minus infallibilis præsentis Ecclesiæ auctoritas, quam Ecclesiæ veteris: vtraque enim est columna & firmamentum veritatis 1. Timoth. 4. Si ergo veteris Ecclesiæ traditio & testificatio de libris sacris habetur infallibilis; cur non & Ecclesiæ præsentis?

III. Neque olim statim ac simul totus canon vniuersæ Ecclesiæ Catholicæ innocuit, sed successiue, & per partes; non solum quia ipsi libri non simul ac eodem tempore perscripti fuerunt, sed etiam quia eorum notitia non nisi successiue per diuersas Ecclesias fuit propagata, ita ut dum Ecclesiæ quidem nonnullæ de aliquo libro certæ essent, aliæ tamen de eodem, aut nihil scirent, aut dubitarent. Quid nî ergo idem etiam post tempora Apostolorum accedere potuerit?

IV. Secundum eam regulam, etiam ex illis ipsis libris nonnulli ex canone expungendi forent, quos nunc ipsimet Sectarij recipiunt, ut est epistola ad Hebræos, & Apocalypsis, de quibus olim dubitatum fuisse constat.

35 Denique falsum & absurdum est, in rebus ad fidem pertinentibus, nihil posse certi definiti à

posteriori Ecclesiæ, vbi constat, olim fuisse dubitarum. Certe de origine animæ grauissime dubitarunt veteres, Augustinus, Eucherius, &c. imò eam per traducem gigni, maxima pars Occidentalium sensit, ut testatur Hieronymus epist. 82. ad Marcellinum & Anaptychiam. De mille annis temporalis cuiusdam Regni Christi in terris non solum dubitarunt, sed etiam falsum errore quodam sibi persuaserunt Papias, Irenæus, Tertullianus, Lactantius, Apollinarius, Victorinus &c. qui idcirco *Chilastæ* siue Milliarj dicti sunt. Eodem modo Cyprianus, cum multis Africanis Episcopis, dum censeret ab hæreticis baptizatos rebaptizandos, non solum in re grauissima dubitauit sed & errauit. Et num ideo de his rebus incerta semper erit Ecclesiæ?

36 Ex quibus omnibus manifestum est, non posse vlla ratione, infallibili Ecclesiæ auctoritate seposita, libros sacros à prophanis sufficienter discerni; sed id ex Ecclesiæ Catholicæ, quouis tempore existens, propositione & testificatione necessario discendum. Non ita quidem, tanquàm si Ecclesiæ arbitrato suo, sine vllis veterum testimonij, facere possit librum canonicum de non canonico, & de canonico non canonicum; ita ut si Papa vellet, scriptura diuina non plus auctoritatis haberet, quam fabula Æsopi, ut impudentissime suo more calumniatur Kemnitius 1. part. examinis scilicet 4. sed quia consultis antiquorum monumentis, & testimonij, ipsoque populi Christiani communi sensu & cōsensu, certum librorum sacrorum canonem consignare, atque etiam libros quosdam tanquam canonicos proponere potest, de quibus olim fuerit à nonnullis dubitatum.

37 Ita Athanasius in synopsis quatuor tantum Euangelia recipienda esse tradit, quia ita *Sacri Scripturæ & Catholicæ Ecclesiæ Canones sanxerunt.* Ita Augustinus contra epistolam fundamenti cap. 5. *Ego, inquit, Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret auctoritas.* Et rursum de Apostolorum actibus loquens ibidem: *Cui libro necesse est me credere, si credo Euangelio; quoniam vtramque scripturam similiter mihi Catholica commendat auctoritas.* Et Concilium Carthaginense III. canone 47. post commemoratos diuinæ Scripturæ libros, subdit; *Qui à Patribus ista accepimus in Ecclesiæ legenda.* Et Cōcilium Toleranum I. in assertione fidei: *Si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas, præter quas Ecclesiæ Catholica recipit, in auctoritate habendas, vel esse venerandas, anathema sit.*

38 Denique ex ipsis etiam Sectarijs, Brentius in prolog. & Kemnitius loco cit. ut & Wittackerus q. 3. de script. cap. 6. tandem hac in re ad Ecclesiæ Catholicæ traditionem confugere coacti fuerunt: eandemque traditionem à Sectarijs in Colloquio Ratisponensi agnitam fuisse dub. 3. dicitur. Et Lutherus ipse lib. de captiuit. Babylonica tom. 2. Wittenberg. fol. 88. *Hoc sane habet, inquit, Ecclesiæ, quod potest discernere verbum Dei à verbis hominum: sicut Augustinus confitetur, se Euangelio credidisse, motum auctoritate Ecclesiæ, quæ hoc esse Euangelium prædicabat.*

Ratio generalis est; quia Ecclesiæ quouis tempore existens, hoc est, Præsules Ecclesiæ, ac in

primis Romanus pontifex, habet infallibilem auctoritatem decidendi ac definiendi fidei controverfias, quous tempore occurrentes, ipfamque adeo fcripturam facram proponendi & explicandi, vt probauimus quæftio. præced. dub. 1. 3. & 6.

39 **ASSERTIO II.** Omnes, foli, & toti illi libri facri & canonici sunt, quos decretum Concilij Tridentini fess. 4. his verbis exhibet: *Sacrorum librorum indicem* (sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus) huius decreto adfcribendum cenfuit; ne cui dubitatio fuboriri poffit, quinam fint, qui ab ipfa Synodo fufcipiuntur. Sunt vero infra fcripti; *Testamenti veteris; quinque Moysi, id est, Genefis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium; Iofue, Iudicum, Ruth, Quatuor Regum, duo Paralipomenon, Efdra primus & fecundus, qui dicitur Neemias, Tobias, Iudith, Efther, Pſalterium Davidicum centum quinquaginta pſalmorum, Parabola, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Sapientia, Eccleſiaſticus, Iſaias, Ieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ minores, id est, Oſea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacucb, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus & fecundus. Testamenti noui; quatuor Euangeliorum, ſecundum Mattheum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apoftolorum à Luca Euangelifta conſcripti: quatuordecim Epiftolæ Pauli Apoftoli; ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephefios, ad Philippenſes, ad Coloffenſes, duæ ad Theſſalonicenſes, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apoftoli duæ; Ioannis Apoftoli tres, Iacobi Apoftoli vna, Iuda Apoftoli vna, & Apocalypſis Ioannis Apoftoli. Si quis autem libros ipſos integros, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri vulgata latina editione habentur, profacros & canonicos nō ſuſceperit &c. anathema ſit. Hactenus Concilij.*

40 Ex quo colligitur, omnes omnino libros, qui in Vaticanis biblijs recens editis, & à Sixto ac Clemente VIII recognitis, ſeriatim ponuntur, aut qui etiam in alijs biblijs latinis vulgatæ editionis communiter extant, ſi tamen hinc duos duntaxat libros, Efdra nimirum tertium & quartum, & orationem Manaffe Regis excipias, cum omnibus ſuis partibus, iuxta decretum Concilij Tridentini, tanquam vere ſacros & canonicos habendos eſſe: tamen olim nondum edito Canone Concilij Tridentini Driedo l. 1. de ſcript. & dogm. Eccleſ. cap. vlt. librum Baruch, & poſtrema Danielis capita; ſicut & Eſther poſteriora capita Lyranus, Carthuſianus, Hugo, Caietanus, & quod mirere, poſt Concilium Tridentinum Sixtus Senenſis l. 1. & 8. Bibliothecæ fauente etiam nonnihil Stapletono in Relect. controuer. 5. q. 3. a. 3. à canone reiecerint: quos inter alios bene reſellunt Bellarminus l. 1. de verbo Dei c. 7. & 9. & Gregorius de Valentia hic q. 1. pun 7. §. 43.

41 Cum eo vero decreto Concilij Tridentini examiſſim conſentiunt Innocentius I. in epift. ad Euxiperium, Gelafius I. in proprio decreto, quod referretur Can. ſancta Romana, diſt. 15. Auguſtinus l. 2. doctrine Chriſtiænæ c. 8. Iſidorus l. 6. etym. cap. 1. Rabanus de inſtit. Cleric. lib. 2. cap. 35. & Concilium Florentinum in decreto Eugenij.

Ex quibus vel folis teſtibus ſufficienter probatur poſita aſſertio; quando res hæc omnis pendet ex auctoritate Eccleſiæ, vt dictum aſſert. 1.

42 Vt tamen ea res magis confirmetur, operæ pretium eſt aduertere, quam abſurde Lutherus, alijq; huius temporis Sectarij, quamq; inconſtanter ac minime inter ſe conſentienter docuerint. Quod vt intelligatur, obſeruandum eſt ex recentis ſuperius veteris teſtamenti libris canonicis quofdam eſſe, de quibus nulla vnquã, neq; apud Iudæos, neque apud Chriſtianos Catholicos fuit dubitatio; quos idcirco nonnulli etiam *Protocanonicos* appellant; alios vero eſſe, de quibus iam olim etiam in Eccleſia fuerit dubitatum, quos idcirco *deuterocanonicos* appellant; non impio illo ſenſu, quo noſtri temporis Sectarij ea voce libros illos designant, quos à canone ſacrorum librorum exturbant; nec vt ijs vllō modo minor, quam prioribus auctoritas tribuatur; ſed vt vno verbo vtraque librorum claſſis, per reſpectum ad veterem Eccleſiam vtcunq; diſtinguatur.

43 Iam ergo tamenſi cæteri huius temporis Sectarij ex prima librorum claſſe, nullum à canone excludant, Lutherus tamen inſigni impudentia, cuius & ipſos hodie Lutheranos pudet, complures eiufmodi libros tanquam profanos à Sacrorum librorum cenſu reiecit. Nam I. De Eccleſiaſte ita loquitur in latinis ſermonibus conuiuialibus Francofurti in 8. impreſſis Anno 1571. tom. 2. fol. 100. *Hic liber* (Eccleſiaſtes) *non eſt plenus; multa ibi abrupta: neque ocreis, neque calcarijs indutus eſt, hoc eſt, nullam habet perfectam ſententiam; equitat in arundine longa, ſicut & ego, dum eram in Monafterio.* Et alia multo plura habentur in germanicis Colloquijs Lutheri ab Aurifabro editis Francofurti tit. de libris veteris & noui teſtamenti fol. 379. vbi addit, cum librum fuiſſe conſcriptum non à Salomone, ſed à Syrach, tempore Machabæorum; & eſſe *velut Talmud ex pluribus libris, fortaſſis ex bibliotheca Regis Prolomæi Energetis, in vnum opus congeſtum.*

44 II. Idem Lutherus in cit. colloquijs germanicis, de prouerbijs Salomonis ita loquitur: *Ea ab alijs collecta, & ex ore Regis, dum ea ad menſam* (ſcilicet inter pocula, vt Lutherus ſermones ſuos Conuiuiales ſolebat) *aut alibi pronuntiaret, excerpta & annotata fuiſſe.*

III. In iſdem ſermonibus conuiuialibus Aurifabri tit. de Patriarchis & Prophetis fol. 282. de libro Iob ita loquitur Lutherus, ſe non credere, omnia ita geſta & peracta fuiſſe, vt in eo libro narrantur. Et rurſus tit. de libris vet. & noui teſtamen. ait, librum Iob. eſſe *veluti fabule argumentum, ad proponendum patientia exemplum.*

45 IV. Ibidem tit. de libris veteris & noui teſtamen. fol. 380. ita generatim de libris Prophetarum ſentit Lutherus: *Nullius, inquit, Prophetæ conciones integra & perfecta conſcriptæ ſunt; ſed illorum diſcipuli & auditores nunc vnã ſententiã arripuerunt, deinde rurſus aliam; & ſic in vnum librum contulerunt; atque ita conſeruata fuere biblia. Quod ſi verum eſſet, iam Prophetarum libri, vtpote non à*

Prophetis, sed promiscue & fortuito à discipulis & auditoribus conscripti, authenticis non essent; maxime ex aduersariorum sententia, qui ex veteris testamenti libris nullos nisi à Prophetis conscriptos pro authenticis habent. Nec obstat, quod idem Lutherus in suis biblijs eisdem libros pro canonicis habet. Id enim proprium fuit Lutheri, pro vertiginoso, quo agitabatur spiritu, eodem ore calidum & frigidum spirare, sibi que ipsi contradicere.

46 Interim eam Lutheri impudentiam damnant omnia Concilia, omnes Pontifices, & Patres, tam græci, quam latini, qui quacunquē de causā librorum sacrorum canonem conscripserunt. Vt sunt Innocentius I. epist. ad Exuperium, Gelasius I. proprio decreto, quod refertur Can. *sancta Romana* dist. 15. Concilium Laodicænum Canone 59. Carthaginense III. Canone 47. Origenes apud Eusebium l. 6. hist. c. 18. Epiphanius l. de mensuris & ponder. Cyrillus Hierosolymitanus cat. 4. Athanasius in synopsi, Gregorius Nazianzenus l. de gen. script. Hieronymus in prolog. gal. Augustinus l. 2. doct. Christ. c. 8. Rufinus de Symbolo. Vt mittam Melitonem Sardensem apud Eusebium l. 4. c. 26. & Iosephum l. 1. contra Apionem. Quos omnes ante annos plus mille testificatos, sequuti sunt Isidorus l. 6. Etym. c. 1. Damascenus l. 4. de fide c. 10. Rabanus de instit. clericorum lib. 2. c. 35. & Concilium Florentinum decreto Eugenij.

Quibus testibus etiā eliditur Castalionis proacacitas, qui teste Beza præfat. in Iosue, petulantē asseruit, Canticum Canticorum Salomonis non esse sacrum, sed amatorium inter Salomonē & uxorem eius filiam Pharaonis.

47 Quod verò ad ceteros libros veteris testamenti attinet, de quibus olim nonnulla fuit controuersia, consentiunt quidem huius temporis Sectarij in eo, vltima capita Esther & Danielis non esse canonica, vti neque sex istos libros, Baruch, Tobia, Judith, Sapientia, Ecclesiastici, & Machabæorum. Sed peculiare est Lutheri, quod totum librū Esther ex canone excludit l. de seruo arbit. contra Erasimum tom. 2. Wittenberg. fol. 474. vbi ait: *Esther librum Iudæi habent in canone, digniorem omnibus, me iudice, qui extra canonem haberetur.* Et in sermionibus cōiuiualibus germanicis fol. 380. tit. de libris veteris & noui testam. ita Lutherum loquentem refert Aurifaber, eum scilicet, dum secundum librum Machabæorum corrigeret, dixisse, *se huic libro, ut & libro Esther adeo esse infensum, ut optaret, eos prorsus non extare: quia nimium Iudæi erant, & multum gentilitatis sapiant.*

48 Cæterum libros Esther & Danielis, haud dubie integros, prout nimirum in græca communi olim, & latina editione extant, pro canonicis habent iidem omnes illi testes, & sacrorum librorū descriprores, quos paulo antea contra Lutherum adduximus; exceptis Hieronymo, Gregorio Nazianzeno, & Athanasio locis cit. quod quidem ad librum Esther dumtaxat attinet: quamuis Athanasius etiam expressam facit mentionem Susannæ, hymni trium puerorum, & draconis interfecti.

Libri Baruch expressè quidem nulla sit mentio nisi à Concilio Laodicæno, secundum versionem Gentiani Herueti, Epiphanius, Cyrillo, Concilio Florentino, & Tridentino locis citat. Sed haud dubie ab omnibus etiam alijs, sub nomine Ieremiæ, in canone ponitur hoc ipso, quod cura Baruch esset scriba Ieremiæ, librum eius habuerunt pro parte quadam vaticiniorum Ieremiæ. Cuius rei argumentum certissimum est, quod frequenter testimonia Baruch sub nomine Ieremiæ citantur à veteribus, speciatim à Clemente Alexandrino lib. 1. pædagogi cap. 10. Ambrosio lib. 1. de penitent. cap. 8. & lib. 3. Hexameron ca. 14. Basilio lib. 4. contra Eunomium, Augustino lib. 18. de ciuit. cap. 33. &c. Quod non aduertit Driedo, qui hunc librum itidem à Canone exclusit, nondum perspecto decreto Concilij Tridentini.

Libros Tobia, Judith, Sapientia, Ecclesiastici, & Machabæorum numerant in canonicis, Innocentius, Gelasius, Concilium Carthaginense, Florentinum, Isidorus locis cit. & Augustinus tum loc. cit. tum lib. 2. contra Epistolam Gaudentij c. 23. & lib. 18. de ciuit. cap. 36. vbi ait: *Libros Machabæorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Sed & Epiphanius *Sapientia Salomonis, & filij Sirach* in canone computat.

Ad libros vero noui testamenti quod attinet, Sectarij huius temporis licet inter se consentiant, Epistolas Iacobi, & Iudæ vere canonicas non esse, in cæteris tamen inter se non consentiunt. Nam I. Lutherus non solum in antiquis, sed etiam recentioribus biblijs præfat. in Apoc. & in epist. ad Hebræos, eumque sequutus Iacobus Hailbrūnerus lib. german. de script. & Eccles. fol. 13. alijque nonnulli antiquiores Lutherani, à canone excludunt Apocalypsin; quam tamen & Caluinitæ, & Lutherani hodie comuniter in Canonem recipiunt, vt videre est apud Hunnium, lib. 1. examinis Bellarmini cap. 19.

II. Huni⁹ in præfa. explicationis in epist. ad Hebræos eandē epistolā ad Hebræos indubitate pro sacra & canonica habet; quā tamē nō solū Iacob⁹ Hailbrūnerus, alijque Lutherani comuniter, sed etiam Hunnius ipse alibi, nempe de verbo Dei c. 17. pro libro vere canonico non habent.

III. Centuriatores Magdeburgenses centur. 1. lib. 2. c. 4. tit. de script. noui testam. Kemnitius in examine Concilij Tridentini sess. 4. decret. 1. Brētius in confess. Wittenberg. cap. de sacra script. & Hunnius lib. 1. examinis Bellarmin. c. 18. pro canonicis non agnoscunt secundā epistolam Petri, secundā & tertiā epistolā Ioannis; quas tamē & Lutherana biblia hodie, & alij Lutherani, speciatim Ministri Coburgenses (ex instituto refutati in Dioptra fidei lib. 1. ca. 4.) inter Canonicos annumerant.

Sed & Lutherus de plerisque longe aliter olim scripsit, quam aut ipse postea, aut Lutherani hodie ferre & probare possint; cuius rei hæc pauca exempla sunt. Nam I. in antiquis biblijs præfatione in nouum testamentum ait; *s. Iacobi epistolā vere stramineam epistolam, & expertem in dolis Euangelicæ esse.* Et in peculiari præfatione ad epistolas Iacobi & Iudæ asserit, esse *s. Paulo, alijsq. scripturæ directe contrariam.* Similia habet in sermionibus

conuiuial. Aurifabri tit. 59. de libris vet. & noui testam. fol. 379. ubi ait; multos in eo laborasse & sudasse, ut epistolam s. Iacobi cum s. Paulo concordarent. sicut & Philippus Melanchthon in apologia hac de re egit, sed non seruo, &c.

53 II. Idem Lutherus præfatione in epistolam ad Hebræos ait, eam epistolam grauem habere nauum; eo quod cap. 6. & 10. Peccatoribus post baptismum denegat penitentiam, quod, cap. 12. asserat, Esau. quasi uisisse penitentiam, sed non inuenisse; quod est, inquit, contra omnia Euangelia & Epistolas s. Pauli.

III. Idem Lutherus præfat. in Apocalypsin ait, hunc librum nec Apostolicum, nec Propheticum esse, sed similem quarto libro Esdræ, &c. cui suus se spiritus accommodare non possit. Quæ omnia fufius retuli & discussi in Dioptra fidei lib. 1. cap. 4. & partim etiam in Anatomia confess. August. part. 1. demonstrat. 2. ubi etiam complura exemplaria authentica bibliorum Lutheri sigillatim expressi, & consignauimus, in quibus ea Lutheri uerba (quæ Lutherani hodie plane indicta esse uellent, & subinde à se inueniri non posse simulant) leguntur.

Denique in biblijs Lutheri, etiã ad hodiernum usque diem, à librorum Canonieorū numero excluduntur, epistola ad Hebræos, epistola Iacobi, epistola Iudæ, & Apocalypsis s. Ioannis, ut uide re est in præfatione Lutheri ad eadem epistolas; cum tamen & Apocalypsin hodie plerique recipiunt, & Coburgenses Ministri part. 1. c. r. s. 3. fol. 4. equalem ipsi epistolis cum alijs canonicis libris auctoritatē tribuant, nisi quod in primitiua Ecclesia eorum auctores fuerint ignorati.

54 Quæ tamen Sectariorum censura omnes, quatenus supradictō Concilij Tridentini decreto aduerfantur, facile redarguuntur. Nam Epistolas s. Pauli quatuordecim, ac proinde illam etiam ad Hebræos, Petri duas, Ioannis tres, Iudæ unam, Iacobi unam, in Canone habent omnes omnino illi, qui Canonem scripserunt superius allegati. Solus Hieronymus epistola ad Paulinum illam ad Hebræos ut Canonicam non uidetur agnoscere, dum ait; eam à plerisque extra numerum poni, cum tamen non solum ij, quos dixi, magno consensu contrarium testentur; sed etiam id ipsum Origenes lib. 6. hist. cap. 18. editionis Ruffin. omnium antiquorum testimonio disertissime confirmet: Quamuis, inquit, nonnulli de ea, quæ ad Hebræos scripta, dubitauerint. Sed ego dico, sicut mihi à maioribus traditum est, quia manifestissime Pauli est, & semper omnes, antiqui maiores nostri ita eam ut Pauli epistolam susceperunt. Imo ipsemet Hieronymus epistola 129. ad Dardanum de eadem epistola ad Hebræos, ac simul de Apocalypsi ita scribit: Nos utrumque recepimus, nequaquam temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes: qui plerumque utriusque utuntur testimonijs, non ut interdum de apocryphis facere solent, sed quasi canonicis & Ecclesiasticis.

55 Apocalypsis quoque Ioannis ab ipsiisdem omnibus, qui scripturarum canonem contexerunt, in canone reponitur; excepto dumtaxat Concilio Laodicæno, & Gregorio Nazianzeno, atque Cyrillo locis cit. Athanasius autem in Synopsi disertissime, Est præterea (in canone, inquit,) & Apocalypsis Ioannis Theologi, à priscis sanctis, & spiritu Dei

imbutis Patribus, uelut quæ illis sit accepta & approbata. Quamuis enim de hac, ut & alijs epistolis quibusdam à veteribus nonnullis fuerit dubitatum, ut Eusebius lib. 3. hist. cap. 25. & Hieronymus de scriptoribus Ecclesiasticis testantur, simul tamen & à plurimis iam olim pro Canonicis habitæ, & tandem communiter ab Ecclesia receptæ sunt, ut speciatim de Epistola Iacobi & Iudæ testatur idem Eusebius lib. 2. hist. cap. 23. cum ait: Nos tamen scimus, etiam istas cum cæteris ab omnibus pene Ecclesijs recipi. Et Nicephorus lib. 3. de omnibus istis dubijs ait; Ecclesiam iam dudum illas pro legitimis & testamentarijs recepisse. Quæ uero à Sectarijs in contrarium obijciuntur, accurate dissoluntur à Bellarmino lib. 1. de V. Dei & à Iacobo Gretsero in defensione eiusdem tom. 1.

56 ASSERTIO III. Etsi non plane improbabile sit, quod quidam dicunt, posse Ecclesiam etiam unum librum aliquem de nouo in Canonem recipere, non quidem scribendo denuo librum sacrum; aut aliquem, qui iam olim omnium suffragijs ut adulterinus & profanus fuerit reiectus; sed alium quempiam iam olim scriptum proponendo & declarando ut sacrum, qui & in magna pridem auctoritate fuerit, neque tamen citra controuersiam ab omnibus pro sacro agnitus sit: qualis fortassis uideri potest siue liber Hermetis (discipuli Pauli) qui Pastor dicitur, qui à multis Patribus Clemente, Irenæo, Origene, Athanasio, Eusebio, Hieronymo diligenter citatur & commendatur: siue Constitutiones Apostolicæ, à Clemente editæ, & tertius Machabæorum, de quibus in Canone 83. Apostolorum fit mentio: siue tertius Esdræ, & Psalmus 151, quos in Canone ponit Athanasius; itē Canones Apostolorum, quos in Canone collocat Cyrillus Hierosolymitanus locis cit. & Damascenus l. 4. fid. c. 18. contrariū tamē uidetur 57 uerius. Prior pars assertionis colligitur tum ex auctoritate scriptorum quos citauimus, tum quia nusquam constat, hos libros omnes, quos retulimus, ab Ecclesia positū esse reiectos, tanquam indignos canone, esto nonnulli habiti & dicti sint apocryphi, quasi negatiue, hoc est, non exploratæ auctoritatis, & fortassis etiam quibusdam in locis ab hereticis deprauati. Posterior pars probatur ex eo, quod neque ad hoc sufficientia ueterum testimonia suppetunt; neque usus aut sensus præsentis Ecclesiæ in eam partem inclinēt, ut merito existimemus, fieri posse, ut ea quandoque pro canonicis habeantur & recipiantur; quando præsertim dum nonnulli à Gelasio can. sancta Romana dist. 15. & ab alijs dist. 16. inter apocrypha numerantur, aliquam etiam erroris suspitionem contraxisse uidentur. De qua re uideri potest etiam Baronius tom. 1. Anno Christi

102. & Stapletonus in Relect. controuer. 5. q. 3.

DVBIUM II.

Quanam editio Scriptura habenda sit pro legitima & authentica.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 1. a. 10.

58 **A**D fidei dogmata ex scripturis comprobanda, satis non est scire, quinam libri sint sacri; sed necesse est insuper scire, quanam sit vera & authentica sacrorum librorum editio; quæ res quia prolixè & accurate contra huius temporis Sectarios tractatur à Bellarmino lib. 2. de verbo Dei, & in defensione eiusdem à Iacobo Gretsero tomo 1. idcirco breuiter hoc loco absoluetur.

59 Notandum est igitur, scripturam sacram quatuor potissimum linguis scriptam haberi; hebraica nimirum, græca, latina, & vulgari seu vernacula, hoc est, germanica, gallica, Italica, Hispanica, &c. Et hebraice quidem scripti extant omnes veteris testamenti libri, præter librum Baruch, Tobie, Sapientie, Ecclesiasticum, Iudith, & libros Machabæorum; Danielis item, & Esther quædam capita: quamuis Hieronymus in prologo galeato testetur, se primum Machabæorum librum hebraicum reperisse. Omitto tertium & quartum Esdræ, qui canonici non sunt, ut dictum.

60 Circumfertur etiam Euangelium S. Matthæi hebraicum, per Munsterum editum, & per Quinquarboreum reuisum ac emendatum: sed quod haud dubie supposititium est. Tum quia nulla certa auctoritate de eius origine constat: tum quia quædam apocrypha continent, ut in Pater noster adiectionem illam ex græco textu desumptam, quam sibi iam Nouatores tanquam propriam vindicant. *Tuum est regnum &c.* Tum quia probabilissimum est, Euangelium S. Matthæi initio Syriace (quæ lingua tum communis erat) non hebraice conscriptum fuisse, ut videre est apud Bellarminum lib. 2. de verbo Dei cap. 4.

61 Extat etiam in vetus testamentum paraphrasis Chaldaica, quæ *Targum* vocatur. Sed hæc quam magni sit à Iudæis, tam parui à Christianis; quando constat, eam priuatam tantum versionem esse, nunquam publicæ Ecclesiæ auctoritate comprobata; tamen ea nonnunquam velle esse possit, ad perniciam Iudæorum huius temporis retundendam.

Nouum etiam testamentum in Syriacam linguam ex græco conuersum habetur; idque Syri ab ipso S. Marco factum asserunt: sed incertum est hoc ut videre est apud Bellarminum ibidem.

62 Græcæ editiones veteris testamenti variæ olim fuerunt; sed illa omnium celeberrima, quæ nunc quoque, etsi quibusdam locis vitiata, quæ nunc quoque, etsi quibusdam locis vitiata, in manibus est, versio septuaginta duorum seniorum, qui in Ægypto, regnante Prolomæo Philadelpho, mirabili consensione & celerita-

te, ut SS. Patres, alijque veteres Scriptores testantur, totum vetus testamentum, septuaginta duorum dierum spatio, ex hebraico in græcum verterunt. Sed & totum nouum testamentum (præter Euangelium Sancti Matthæi, epistolam ad Hebræos, & Euangelium S. Marci; quorum hoc latine, illa vero hebraice, sive Syriace, primum conscripta; postea vero etiam in græcum idioma conuersa fuisse, communis est sententia) ab initio græce conscriptum fuisse, constat: quæ editio, etiamnum in manibus versatur.

Latine vero omnes noui & veteris testamenti libri scripti extant, varijs tamen versionibus, E quibus duæ veteris testamenti versiones latinæ, cæteris celeberrime habentur; vna ex græco facta quæ olim vetus & vulgata dicebatur, quæque, ut probabile est, fuit illa *Itala*, quam sanctus Augustinus lib. 2. doct. Christian. cap. 15, alijs omnibus præfert. Altera, quæ nunc vulgata dicitur, & ut communis ac certa habet sententia, à S. Hieronymo ex hebraico elaborata est, excepto tamen psalmorum libro, qui in vulgata nostra editione à S. Hieronymo emendatus & recognitus, non autem ex hebræo denuo conuersus extat; exceptis etiam libris Sapientie, Ecclesiastici, & Machabæorum; quos non est credibile à S. Hieronymo translatos fuisse: sicut neque nouum testamentum ab eo de integro ex græco conuersum, sed emendatum dumtaxat, & recognitum, in nostra vulgata editione habemus; ut hæc omnia fuse ostendit Bellarminus cit. lib. 2. cap. 8.

Vulgaris seu vernaculæ linguæ tot sunt editionis, quot linguæ, imo quot interpretum capita. Quibus positis, sectarij huius temporis, speciatim Calvinus in antidoto Concilij Tridentini & Kemnitius in examine eiusdem sess. 4. siue contradicendi, siue tergiuersandi studio, magnopere contendunt, in veteri testamento solam editionem hebraicam, in nouo solam græcæ authenticam esse, ac proinde quicquid ab ijs in nostra vulgata editione dissentit, secundum earum normam corrigendum: oditionem vero latinam vulgatam, tam noui, quam veteris testamenti, qua tota Ecclesia latina per octingentos fere annos vsa est, penitus corruptam, ac proinde nullius auctoritatis esse volunt. Hinc ex Sectarijs alij aliam versionem, Lutherani in decreto quodam Lipsiensis Lutheri biblia sola pro Canonicis habet, Zuingliani cum Anabaptistis & Calvinistis nullam versionem authenticam esse contendunt; quæ de causa etiã Calvinistæ in Belgio nuper, de authentica primæ Bibliorum editione cogitandum esse decreuerunt. Sed doctrina Catholica in sequentibus assertionibus consistit.

63 **ASSERTIO I.** Quamuis olim tam hebraica editio veteris testamenti, quam græca noui, vere authentica esset; hoc tamen tempore, propter varia menda & vitia, quæ in utramque irrepressibile manifestum est, neutra adeo sacrosanctam habenda est, ut vniuersim ad earum normam reliquæ omnes editiones corrigendæ sint. Ita docent Catholici omnes, speciatim Driedo lib. 1. de script. cap. 1. Canus lib. 2. locorum cap. 13.

Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 2. & 7. Gregorius de Valentia hic q. 1. pun. 7 §. 42. & Stapletonus relect. princip. doctrin. fidei controverf. 5. quæstio. 3. artic. 1. & 2. & colligitur ex Concilio Tridentino fess. 4. vt dicetur assert, sequent.

Ratio primæ partis est; nam vt superius dictū, vetus testamentum saltem à maiori parte, de qua loquimur, hebraice primum per ipsos sacros scriptores, Deo dictante, conscriptum fuit. Nouum autem testamentum, partim græcè, primum ab ipsis Apostolis & Euangelistis scriptum, partim ab iisdem in græcum sermonem conuersum est: ergo dubium esse non potest, quin illæ editiones, olim cum adhuc incorruptæ extarent, pro authenticis essent habendæ.

66 Secunda pars assertionis contra Sectarios probatur primum generali ratione. Dubium enim esse non potest, id quod euidenti experientia quotidie obseruamus, in frequenti & varia, eademque per multos annos repetita transcriptione, tam hebraici textus, quam græci, facile, imo quodammodo inuitabiliter varia librorum menda erroresque incidere potuisse; vt nihil dicam de criticorum, aut eorum, qui certis præiudicijs ac erroribus præoccupatos habebant animos, varijs studijs & artibus; quibus quotidie videmus, optimorum auctorum libros deprauari; præsertim quando librorum idiomata vulgo minus sunt perspecta & ob maximam literarum quarumdam similitudinem, vt præcipue in hebraico idiomate accidit, errori magis sunt obnoxia. Certe nisi aduersarij specialem ac apertam Dei reuelationem exhibeant, quod nunquam ipsificient, nulli prudenti persuadebunt, nullos in hebræum, aut græcum textum errores irrepsisse. Et quis nescit melius subinde esse, ex limpido riuo, quam ex turbato fonte aquam haurire?

67 Quod vero speciatim ad græcam noui testamenti editionem attinet, plus non dico, quam quod nouatores vltro fatentur. Erasmus certe in annotationibus ad 6. Matthæi, agnoscit multa in græco redundare: addo ego, non pauca etiam desiderari, vti speciatim in quibusdam græcis exemplaribus præclarissimum illud de S. Trinitate testimonium 1. Ioannis 5. vers. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt.* Sed & Beza in annotationibus ad nouum testamentum agnoscit, non raro vitiosum esse græcum textum.

68 Quod vero speciatim ad hebraicum veteris testamenti textum attinet, hoc argumento Nouatores refelluntur. Aut enim volunt, eum textum habere & conciliare infallibilem auctoritatem, per se ac sine punctis acceptum; vel vna cum punctis acceptum: neutrum potest dici. Ergo &c. Non primum; quia sine punctis textus ipse adeo ambiguus est, variequæ legi & exponi potest, vt citra errorem, vel certe citra præsentissimum errandi periculum (sepòsitâ versione latina, vel græca) vix ac ne vix quidem vnum caput, vel etiam vna periodus hebraici textus legi

possit; præsertim quando nulla iam certa traditione constare potest, quo modo sacri scriptores, & antiqua Iudeorum Synagoga initio hebraicum textum legerint: Ergo textus hebraicus, sine punctis, non potest esse infallibilis auctoritatis, scilicet vt in praxi infallibilem præstet & conciliet auctoritatē ad fidei dogmata probanda.

Antecedens tum experientia constat ijs, qui hebraici sermonis peritiā habent; tum à me olim in disputat. de verbo Dei Anno 1599. Monachij propositā, hoc exemplo euidenter ostensum est. Quid enim v. g. si quis illud Deuteronomij 4. vers. 2. vbi iam in hebræo legimus; *Lo Thasphu al haddabar, ascher anoci me zuch'ethcem*; hoc est: *Non addetis super verbum, quod ego præcipio vobis*: minima punctorum secundæ dictionis facta mutatione, (nempe cholem in kamez, chiric kathon in kibbutz) ita legeret. *Lo Thasphu al haddabar, &c.* hoc est, *Non deficietis super verbo &c.* Nonne hac ratione insanus Nouatorum clamor, quo hunc locum in nos velut fortissimum telum aduersus inuocationem Sanctorum, cultum imaginum, legem ieiunij, continentia, aliasque Ecclesiasticas traditiones intorquent, penitus conticesceret? Et omnino legi sic posset, nisi vulgata editio aliter legendum significaret.

Neq; secundum dici potest, nimirum textum hebraicum vna cum punctis sacrum & authenticum esse. Cum enim puncta primum post tempora Hieronymi, quadringentis & amplius annis post Christum natum transfactis, à perfidis Masoretis Iudeis ad textum adiuncta sint, vt refert Iacobus Episcopus Christopolitanus præfatione in Psalmos, & Rabbi Elias in præfatione Masoret hammasoret, quis credat, hostes fidei nostræ, in punctis addendis, nunquam errasse, aut nunquam præiudicato suo errori fauisse: vt omnino quidem fecisse agnoscit etiam Caluinus Instit. cap. 6. §. 11. (alias 1. capit. 13. §. 9.) cum apud Isaiam cap. 9. vers. 6. pro *likkare El, vocabitur DEVS*, legunt *אל ליקרא El, vocabit DEVS*. Et similiter apud Ieremiam cap. 32. v. 6. *ליקרו ליקרו, vocabit eum pro ליקרו ליקרו, vocabunt, vel ליקרו ליקרו, vocabunt eum.*

Quamuis enim ea ipsa verba, vt nunc hebraicè leguntur, ita explicari possint, vt diuinitatem Christi astruant, accipiendo scilicet verbum illud hebræum *ליקרא, vocabit*, neutraliter, pro sonabit, seu erit; non ita tamen euidenter ac irrefragabiliter eum sensum representant, quin pertinax Arrianus facilem inueniat rimam, per quam elabatur, referendo illud verbum *vocabit* cum subiunctis nominibus Dei proprijs, ad Deum Patrem; quicquid obganniant Iunius & Hunnius in suis contra Bellarminum libris.

Multo minus excusabilis est error ille in psalm. 21. vers. 18. Vbi cum nos legimus *Foderunt manus meas*, ipsi pro *כארי Caru Foderunt*, absq; vilo sensu legunt *כארי כארי sicut leo*. Et alia similia passim occurrunt menda, ex literarum inter se similibus permutatione orta. Vt psal. 4. v. 3. psal. 10. v. 1. &c.

72 **ASSERTIO II.** Valet tamen subinde nihilominus hebraicus & græcus textus, tum ad errores librariorum, qui forsitan in nostram editionem vulgatam latinam irrepperint, agnoscendos & emendandos (neque enim istos defendimus, vt calumniatur Kemnitiu loc. cit.) tum ad ambiguitatem vocis, aut phrasim diiudicandam; tum ad vim & energiam idiotismi in latina versione representati melius intelligendam; tum ad veram lectionem inueniendam, si quando hæc in latino textu variat: ad hæc, inquam, vtiliter nonnunquam adhiberi potest textus græcus & hebraicus, si tamen sobrie, & accommodatè ad cæteras fidei regulas, adhibeatur. Ita cum Bellarmino lib. 2. cap. 11. ex sensu etiam veterum Patrum, præcipue S. Hieronymi, & Augustini non solum sentiunt, sed ipsa etiam praxi ostendunt & demonstrant viri doctissimi, qui vel ex instituto scripturam sacram interpretantur, vel in varijs lectionibus vulgatæ versionis latinæ conferendis ac diiudicandis operam posuerunt, è quibus in primis est Salmeron tomo 1. prolegom. 6. Lucas Brugensis tum in notationibus antiquioribus, ante bibliorum correctionem editis, tum in posteriore opere, vbi sigillatim rationem reddit omnium earum emendationum, seu potius lectionum, quæ in recognitis biblijs Clementinis prætermisissis alijs positæ aut seruatae fuerunt.

73 **ASSERTIO III.** Cæterum latina editio vulgata pro authentica ab omnibus habenda est; neque licet eam quoad sensum, si modo de vera lectione eiusdem constet, vilo prætextu seu colore rejicere. Ita sapienter definitum est in Concilio Tridentino sess. 4. decreto de editione & vsu Sacrorum librorum, vbi dicitur: *Insuper eadem sacrosancta synodus, considerans non parum vtilitatis accedere posse Ecclesie Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quanam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit & declarat, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, qua longo tot seculorum vsu, in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authentica habeatur; & vt nemo illam rejicere quouis prætextu audeat, vel præsumat; nempe quoad rem ipsam, siue sensum à verbis representatum; ad quem potissimum respexit Concilium; ac simul vbi de vera lectione eiusdem versionis constet: alias enim non rejicietur ipsa vulgata editio seu versio, sed falsa, aut dubia lectio.*

74 Ratio assertionis est. I. Quia tota Latina Ecclesia iam à tempore S. Gregorij, per nongentos & amplius annos, hac vna editione vsa est; in qua re vt Deus eam tamdiu errasse siuerit, non est consentaneum Dei prouidentie, eiusque promissis; præsertim quando pluribus annis non alia fuit vera Ecclesia, quam latina. II. Editio nostra vulgata vel est vetus Itala illa, ab Augustino loc. cit. commendata; vel illa quam S. Hieronymus composuit & adornauit. Si primum, habet sufficiens testimonium ab Augustino, accedente tam diuturno vsu Ecclesie. Si secundum, habet testimonium omnium veterum, in quorum

manus quandoque peruenit, speciatim Augustini lib. 18. de ciuit. cap. 43. Gregorij lib. 20. Moral. cap. 24. Isidori lib. 6. etym. cap. 5. & lib. 1. diuinorum officiorum cap. 12. item Bernardi, Haymonis, Hugonis, & aliorum doctissimorum virorum, qui eam interpretati sunt.

75 III. Sectarij, nisi hanc editionem vulgatam ab Ecclesia approbatam pro authentica & infallibili recipiant, nullam habere possunt infallibilem scripturam textum, atq; adeo nec infallibilem fidem, vtpote quæ scriptura nititur. Sequela probatur. Quia vnde scit Caluinus & Kemnitiu, græcum & hebraicum textum esse authenticum? Respondebunt ex eo, quod per Apostolos & Prophetas scriptura primum linguis illis conscripta est. Vnde vero sciunt, eosdem textus non esse corruptos? nunquid ab antiquis Patribus hoc didicerunt? at neque hoc illi asserunt, & post illorum tempora corrumpi potuerunt. Nunquid à recentioribus? sed hi nostram editionem approbant. Nunquid ab Ecclesia Catholica? sed ab hac damnantur. Nunquid per priuatam reuelationem, toti Ecclesie & antiquitati hactenus incognitam? Sed vnde sciunt eam à Deo esse, & non à diabolo, transfigurante se in Angelum lucis? Sed Deus hoc ipsum eos docuit. Verum vnde hoc constat, ex qua manifesta scriptura, ac indicio?

76 Addo denique ex Bellarmino lib. 2. cap. 13. iudicium Conradi Pellicani Zuingliani, qui cum bis psalterium ex hebraico conuersum edidisset, ita de nostra editione iudicat. *Tanta dexteritate, eruditione, & fide hebraico quoad sensum concordare deprehendimus vulgatam editionem psalterij, vt eruditissimum pariterque piissimum, & vere prophetali spiritu præditum uisum interpretem græcum & latinum non dubitem; quam quam alicubi dissentiant à punctis hebraicis, quibus nunc Iudei vtuntur; qua olim non fuisse similia, ambigere cogor, & quarundam literarum mutationem factans suspicio sit, conferentibus singula diligenter.* Hæc ille.

77 Ex quibus colligitur, editionem nostram vulgatam verè authenticam esse, & sensu quidem, per omnia, & in omnibus locis concordem esse, cum editione illa, quæ primum ab ipsis sacris Scriptoribus Deo dictante conscripta est; neque audiendos esse illos, qui fas esse putant, vulgatam versionem latinam, etiam vbi de genuina eius lectione constet, ex græco aut hebraico textu, si quandoque ab ijs dissentiat, corrigere, vt rectè etiam notauit Gregorius de Valentia hic quæst. 1. punct. 7. §. 42.

78 **ASSERTIO IV.** Vulgata versio latina in biblijs à Sixto V. & Clemente VIII, recognitis, exhibetur quidem quam fieri potuit pura, & emendata: non ita tamen quin adhuc quibusdam in locis, vbi iam olim eiusdem lectiones variant, locus esse possit disceptationi & crisi, qua aliqua alia lectio ei, qua in ijs biblijs posita est, subinde præferri possit. Ita habetur ex præfatione eorundem Bibliorum ad Lectorem, vtique scitu & voluntate Romanæ Sedis conscripta; in qua cum vetus illa ac vulgata editio generatim fuisset commendata, his verbis: *Etius autem veteris ac vul-*

gata editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut eam cæteris omnibus latinis editionibus longe anteferendam esse; apud æquos iudices in dubium reuocari non possit. Qui namque in ea libri continentur, (ut à maioribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex s. Hieronymi translatione vel emendatione suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione latina, quam s. Hieronymus in caput 49. *Isaia communem & vulgatam*, s. Augustinus lib. 2. doct. *Christ. cap. 15. Italiam*, s. Gregorius epist. *dedicatoria ad Leandrum cap. 5. veterem translationem appellat.* &c. mox inferius de modo; ratione, ac perfectione recognitæ illius editionis bibliorum ita subiungitur: *Accipe Christiane Lector, eodem Clemente Summo Pontifice annuente, ex Vaticana Typographia, veterem ac vulgatam s. Scripturæ editionem; quantæ fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam præ humana imbecillitate, affirmare difficile est; ita cæteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem purioremque esse, minime dubitandum.*

Et vero quamvis in hac bibliorum recognitione, in codicibus manu scriptis, hebræis græcisque fontibus, & ipsi veterum Patrum commentarijs conferendis, non mediocriter studium adhibuit fuerit: in hac tamen peruulgata lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur consulto immutata relicta sunt: tum quod ita faciendum esse, ad offensionem populorum vitandam, s. Hieronymus (epist. ad Suniam & Fretellam, & præfat. Euangeliorum ad Damasum) non semel admonuit: tum quod facile fieri posse credendum est, ut maiores nostri, qui ex hebræis & græcis latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorem librorum habuerint, quam ij, qui post illorum ætatem ad nos peruenierunt; qui forsasse tam longo tempore identidem describendo, minus puri ac integri euaserunt: tum denique quia Sætra Congregationis Amplissimorum Cardinalium, alijsq; eruditissimis viris, ad hoc opus à Sede Apostolica delegatis, propositum non fuit, nouam aliquam editionem eundem, vel antiquum interpretem vlla ex parte corrigere vel emendare; sed ipsam veterem ac vulgatam editionem latinam à mendis veterum librariorum, nec non prauarum emendationum erroribus repurgatam, sua pristina integritati ac puritati, quo ad eius fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quam emendatissime imprimeretur, iuxta Concilij Oecumenici decretum, pro viribus operam dare. Hactenus præfatio.

In qua speciètim obseruandum illud, quod dicitur, in hac vulgata editione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta esse. &c. Item quod sæpius iteratur ea clausula, *Quantæ fieri potuit diligentia*; vel, quoad eius fieri potuit, castigatam, restitutam &c. & denique, *omnibus numeris absolutam affirmare, difficile esse.* Quibus verbis plane significatur, posse adhuc locos aliquos reperiri, qui in disceptationem veniant: præsertim quando nullo præcepto, multo minus sub censuræ alicuius interminatione interdicitur, ne quis vnquam vllâ aliam lectionem, olim circa eandem vulgatam editionem vsurpatâ, ei, quæ in recognitis illis libris expressa est, anteferre audeat; modo interim

in textu ipso nulla fiat mutatio; hoc enim non licet. Id vero ut subinde licite fieri posse, satis ex dictis colligitur; ita ut passim, ac frequenter, & sine auctoritate alicuius antiqui exemplaris fiat, fas esse existimandum non est; quando saltem plerumque recte ac ex iudicio restituta ac emendata esse docetur; ita quidem ut ea editio omnibus anterioribus censenda sit emendatior ac purior. Neq; idem fidei, aut religioni præiudicium creatur: quia omnis illa lectionis varietas, de qua controuersari adhuc licet, nullum fidei aut morum dogma aliunde ex scriptura sacra non manifestum concernit; sed in rebus plerumq; minimis versatur; quæ sæpe nec sensus quidem; multo minus aliquâ dogmatum varietatem inducant.

Atque ex his fortassis defendi recte potest, etiâ Sixtum V. Pontificem, tametsi non pauca aliter in suis Biblijs legenda censuerit; nihil tamen, quod ad fidei & religionis integritatem ac puritatem attingit, errasse: esto minus forte circumspicte, nec vndiq; satis ad publicam Ecclesiæ vtilitatem & adificationem accomodate, ea Bibliorum recognitio, & de acceptanda recognitione præceptio, initio concepta & publicata visa fuerit: in qua re subinde errare posse Pontificem, salua fidei & religionis integritate, dictum est quæst. 4. dub. 7. Certe in hoc rerum genere transigendo, etiam intra limites recti, magna potest esse varietas & latitudo.

ASSERTIO V. Nulla versio vllius linguæ vulgaris, neque vlla recentiorum Interpretum versio, pro sacra & authentica habenda est; ita ut per omnia indubitate credi possit, aut debeat, Sacri Scriptoris sensum asseruata. Ita habet communis Doctorum sententia. Ratio est; quia nulla talis versio vnquam legitur ab Ecclesia ita approbata: & fatentur ipsi etiam aduersarij, suos interpretes, absolute loquendo, infallibilis auctoritatis non esse; quando Hunnius in Colloquio Ratisponensi less. 9. diserte professus est, *simpliciter & absolute loquendo, certum esse, quod possit errare Ministerium.* Quo sensu etiam Augustinus lib. 2. doct. *Christ. cap. 12. & epist. 19. & 59. & epist. 8. ad Hieron. dicit, interpretes posse errare.*

Ut vero speciètim de Lutheri biblijs aliquid dicamus, occurrunt in ijs non pauci errores & corruptelæ, partim additione, partim detractione, vel commutatione verborum commissæ. I. Rom. 3. v. 28. vbi legitur *Arbitramur iustificari hominem per fidem, sine operibus legis*, ipse in suis biblijs, impie & sacrilege, contra omnium exemplarium fidem, addidit, particulam *solum*; de qua re pluribus egi in Anatom. Confess. August. p. 1. demonst. 2. num. 6. & in Hæretico Lutheranismò part. 2. §. 7.

II. Marci 11. v. 26. omisit illam sententiã: *Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.* Quæ tamen verba in optimis quibusque tam græcis, quam latinis editionibus leguntur, & hactenus continua traditione in Ecclesia recepta sunt.

III. Ita etiam 1. Thess. 4. v. 3. omittit hæc verba: *Et abstineatis vos à fornicatione.*

IV. Omittit præclarissimum de Sanctissima

Trinitate testimonium 1. Ioannis 5. v. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Et hi tres unum sunt.*

86 V. Quod ad verborum commutationem attinet, Isaia 9. v. 6. vbi Christo in textu hebraico attribuitur nomen *El*, in græco *o Iede*, ipse, in gratiam vtique Iudæorum, posuit voculam *Krafft* / seu, *fortitudo*.

VI. Lucæ 1. v. 28. pro vocula græca *κεχαρισμένη*, seu *gratia plena* substituit voculam *Holsellig* seu *gratiosa*.

87 VII. Galat. 3. v. 10. pro illis verbis, *Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt*, græce *ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὅσοι καὶ τὸν ἐπὶ εἰσὶν*, vertit Lutherus, *Dann die mit des Gesetzes Werck umgehen / die seynd vnder dem fluch / hoc est, Qui opera legis tractant* (quod quidem fecerunt ipsimet. Paulus, alijque Apostoli, Actorum 16. v. 3. & cap. 21. v. 24. 26.) *sub maledicto sunt*. Omitto alia, de quibus videri etiam potest Cochleus de actis Lutheri Anni 1522. & Hieronymus Emserus de versione noui testamenti Lutheri, & apologia Friderici Staphyli part. 2. de germanica bibliorum versione.

Sed & aliorum similium interpretum ac interpretationum vanitatem & inconstantiam pluribus erudite perstringit Iacobus Gretserus lib. 2. Defens. Bellarmini cap. 15. & in tract. de nouis translationibus ibidem, post finem libri secundi. Sane Lutherus ipse lib. cont. Zuinglium de verit. corp. Christi in Euchar. exosus tantam interpretationum varietatem; *si diuini*, inquit, *steterit mundus, iterum erit necessarium, vt propter diuersas scripturæ interpretationes, quæ nunc sunt, ad conseruandam fidei unitatem, Conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus.*

Optime proinde in nostri temporis Sectarios quadrat illud Tertulliani de præscript. cap. 17. *Ista hæresis non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, adiectionibus, & detractionibus, ad dispositionem instituti sui, interuertit: & si recipit, non recipit integras; & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus.*

88 ASSERTIO VI. Licet Ecclesia Catholica non quidem omnino prohibeat vulgares bibliorum translationes, vt iam dudum dixit Kemnitius in examine loc. cit. quemadmodum videre est regula quarta indicis librorum prohibitorum, editi à Pio IV. vbi post facultatem ab Ordinario impetratam, conceditur etiam Laicis eiusmodi bibliorum lectio; recte tamen ibidem prohibet, ne & passim sine discrimine ea lectio permittatur, & ne in publico & communi Ecclesiæ vsu (in ipsis scilicet diuinis officijs) scriptura sacra vulgari lingua legatur, aut canatur.

Prior pars assertionis constat ex dictis; præterquam quod ipso vsu in Germania obtentum esse videtur, vt Bibliorum germanicorum lectio per se illicita non censeatur, si modo ea versio ab aliquo Catholico interprete profecta sit, vt notauit etiam Iacobus Gretserus tom. 1. Defens. Bellar. l. 2. c. 15. de Verbo Dei. Quo fit, vt recentiorilla obser-

uatio Indicis ad regulam 4. Clementis VIII. auctoritate edita, quæ etiam Episcopis denegatur licentia, concedendicâ facultate legendi vel retinendi Biblia vulgaria &c. in Germania locum non habeat.

89 Secunda pars assertionis probatur, ex vsu Ecclesiæ veteris testamenti; itemque Apostolorum, & vniuersalis Ecclesiæ. Nam nec in veteri testamento semper sacra scriptura vulgari lingua, aut priuatim ab omnibus lectitabatur, aut publice prælegebatur. Neque enim Esdras post captiuitatem Babylonicam, cum lingua hebraica desisset esse vulgaris, sacram scripturam in vulgarem, nempe Syriacam linguam transtulit; sed eam ex hebraico textu, vt legitur lib. 2. Esdræ cap. 8. populo interpretatus est. Paraphrasis autem Chaldaica, vel tota, vel saltem ex potiore parte, post Christum facta est; neque modo publice ab Hebræis pro scriptura sacra legitur. Apostoli item licet ad diuersos populos, eosque linguis diuersissimis vsos, suas epistolas scriberent, ad Romanos scilicet, Galatas, Corinthios, & Iudæos in toto orbe dispersos, non tamen vulgari lingua eas conscripserunt.

90 Vniuersa vero Ecclesia semper his tantum linguis tribus, titulo Crucis Christi sanctificatis, in communibus & publicis Ecclesiæ officijs vsa est, græca videlicet, hebraica, & latina; eiam cum hæc iam dudum desisset esse vulgares. Quod patet tum ex Augustino l. 2. doctr. Christ. c. 11. vbi dicit, ad intelligentiam scripturarum, trium tantum linguarum cognitionem esse necessariam: tum ex eo, quod nullus author vilius vulgaris versionis, in publico Ecclesiæ conuentu vulgare (nisi forsan ex speciali summi Pontificis licentia, qualis etiam pro Sinenfi regno hodie concessa fertur) vnquam meminit. Item in toto Oriente tempore Hieronymi, sola translatio græca LXX. interpretum per Origenem, Lucianum, Hesychium, emendata, in publico vsu erat, vt colligitur ex Hieronymo præfat. in lib. Paralipomenon; & tamen in Ægypto, Syria, Galatia, Ponto, Cappadocia, Phrygia, Pamphylia, quæ partes sunt orientis, neque græca, neque vlla alia communis quædam omnibus erat vulgaris lingua, vt ex Actorum 2. intelligi potest. In Africa vero, teste Augustino l. 2. doctrin. Christianæ cap. 13. Psalmi latine cantari consueuerunt.

91 Idem de præfatione Missæ, *Sursum corda* &c. testantur Cyprianus sermone de oratione Dominica, & Augustinus de bono perseuerantiæ c. 13. Idemque de alijs terrarum partibus fusè demonstrat Bellarminus l. 2. de Verbo Dei c. 15. Et vero ante Lutherum in Italia, Germania, Gallia, Hispania, Græcia, græcæ tantum & latinæ linguæ vsus in Ecclesia fuisse constat; nec possunt Nouatores aliquod eius moris initium assignare; præterquam vbi olim etiam hebraicâ aut Syriacâ linguâ diuina forsan officia peragebantur. Recte vero Augustinus epist. 118. asserit, contra id, quod *vniversa facit Ecclesia, disputare, insolentissima insania esse.*

92 Ratio eiusdem moris ac decreti Ecclesiæ est; quia publicus, aut etiam priuatus promiscue, vsurpatus scripturæ vsus, in linguis vulgaribus,

facile

facile potest vnitatem fidei scindere, communio-
nem Ecclesiæ turbare, hierarchiæ Ecclesiasticæ
ordinē peruertere, scripturę textum frequentibus
versionibus corrumpere, simplicitatem fidelium
offendere, scandala & hæreses disseminare, Reli-
gionis Christianæ Maiestatem violare, sicut & re
ipsa apud Sectarios accidere compertum est. De
qua re plura Hosius in dialogo de Sacro vernacu-
le celebrando.

Neque aduersus hęc doctrinam pugnat disser-
tatio Apostoli I. Cor. 15. de cognito idiomate in
Christianorum conuentibus vsurpando, nisi si-
mul addit, qui interpretetur &c. Ea enim spectant
partim ad exhortationes & collationes spiritua-
les, vt docent antiqui Patres, Cyprianus in epist.
ad Pompeium, Basilius in quæst. breuibus q. 278.
Augustinus lib. 2. de baptismo contra Donatistas
cap. 8. Ambrosius, Theodoretus, Sedulius, Hay-
mo, & Oecumenius in eundem locum: partim
sermo est de Canticis spiritualibus, quæ olim in
Ecclesia ab ipsis Christianis composita, ad com-
munem populi instructionem, ædificationem, &
consolationem, in Christianorum conuentibus
publice cani consueuerunt, vt post Dionysium c.
3. & 4. de diuin. nom. tradit Eusebius lib. 2. hist.
cap. 17. ex Philone, & pluribus persequitur Bel-
larminus cit. cap. 15.

Cæterum contra assertionem 3. varia obijciūt
Sectarij; sed potissimum hæc duo. Primum est,
quod ipse Hieronymus libro de optimo gen. in-
terpret. & comment. in Prophet. & Ecclesiast.
docet, quædam aliter fuisse vertenda, quam nunc
in versione nostra vulgata leguntur.

Respondeo cum Bellarmino cit. lib. 2. cap. 10.
etsi nostra versio, saltem maiori ex parte, sit Hier-
onymi, vt superius dictum; quatuor tamen de-
causis accidere facile potuisse, vt quædam in nostra
editione aliter legantur, quam ipse legenda cen-
suerit. I. est error librariorum, qui tamen caute
admittendus est, præsertim vbi lectio quædam o-
mnibus fere correctioribus exemplaribus comū-
nis est, & longo vsu approbata videtur. II. Varia
significatio vocabulorum, in quam S. Hierony-
mus intuens, modo hanc versionem, modo aliam
præferendā celsit, quod de se ipse testatur l. 1. Apo-
logiæ cōtra Ruffinū, vbi dicit, se psalmo 2. vertisse,
Adorate pure. & in cōmentarijs tamen exposu-
isse, *Adorate filium*, quoniam vox hebræa ambi-
gua est. III. Quod proinde ipse Hieronymus
suammet versionē, aut etiam sententiā, in com-
mentarijs expressam, recensuit, & mutandam iu-
dicauit. IV. Quia certo Ecclesiæ iudicio quan-
doque factum est, vt prima versionis lectio rite-
neretur, licet eam Hieronymus mutandam cen-
seret. Vbi statendum, maiorem Ecclesiæ auctori-
tatem esse, quam Hieronymi.

Alterum est, quod noui Sectariorum literio-
nes obijciunt, multos in nostra versione, tam
veteris, quam noui testamenti, legi solœcismos
& barbarismos. Sed expedita responsio est. I.
Similia reperiri apud ipsosmet Scriptores sacros,
Euangelistas scilicet & Apostolos, præcipue
apud Sanctum Paulum in epistolis, & Ioannem
in Apocalypsi, quæ tamen nisi impudentissimus

iure reprehendat; vt nec in classicis linguæ lati-
næ auctoribus, in quibus itidem non dissimi-
lia subinde leguntur. II. Pleraque errata, quæ
obijciuntur, nec sunt solœcismi, nec barbarismi,
sed partim exempla imperitiæ Prædicantium,
qui ignorabant, eadem apud optimos latinæ
linguæ auctores fuisse vsurpata; partim hebrais-
mi, hellenismi, archaismi, & similes tropi ac fi-
gura. III. Eruditissimi, & linguæ latinæ peri-
tissimi Patres semper iudicarunt, eiusmodi non-
nullam in grammaticæ regulis incuriam scripto-
ribus sacris, ac eorum interpretibus, imo & ipsis
quandoque Ecclesiasticis tractatoribus, non esse
vitio vertendam: in quibus res ipsę potius, quam
verba spectanda sint; & à quibus bene viuendi,
non loquendi scientia discenda sit. Ita diserte
docent Arnobius lib. 1. cōt. genres, Hierony-
mus in cap. 40. & 47. Ezechielis, Augustinus lib.
2. doct. Christ. cap. 13 & lib. 3. cap. 3. & lib. 4.
c. 10. & in psalm. 50. & libro de catechizandis ru-
dibus cap. 9. S. Gregorius præfatione in libros
Moralium, & Agobardus Episcopus Lugdunen-
sis apolog. ad Fredegisum, Breuiter idem Augu-
stinus in psalmum 148. *Melius est, inquit, vt nos
reprehendant Grammatici, quam non intelligant populi.*
Quæ omnia fusius persequitur Iacobus Gretserus
tom. 1. Defensionis Bellarmini l. 2. de Verbo Dei
c. 14. vbi etiam ipsorum Sectariorum quorundā
iudicio ac Censura, retundit Wittackeri, Iunij,
ac præcipue Hunnij maledicentiam; qui vulga-
tam versionem latinam tãquam barbaram ac so-
lœcam non minus imperite, quam impudenter
traducunt.

DVBIVM III.

*An præter scripturam, seu verbum
Dei scriptum, admittenda sint
traditiones, seu verbum Dei
non scriptum.*

S. Thomas 2. 2. q. 1. a. 8. 9.

Nomine Traditionis hoc loco generatim in-
telligitur doctrina aliqua ad religionem per-
tinens, quæ nec in scriptura aperte traditur, nec
ex sola per se scriptura infallibiliter seu euidenter
colligitur. Quæ etiam vocatur Verbum Dei
non scriptum; maxime si quæ traditio immedia-
te ab ipso Christo profecta sit; quia vtique ver-
bum Dei est, quidquid Christus docuit, siue ab
Euangelistis & Apostolis postea scripto compre-
hensum fuerit, siue voce traditum. Sed & traditi-
ones Apostolorū, ac Ecclesiæ, in materia Religio-
nis, verbum Dei non scriptum recte dicuntur, hoc
ipso, quod diuino spiritu ac nutu traditæ sunt, iu-
xta illud Matthæi 10. v. 20. *Non enim vos estis qui lo-
quimini, sed spiritus patris, qui loquitur in vobis.* Et
Act. 15. v. 28. *Visum est spiritui sancto, & nobis.* Quo
posito, huius temporis Nouatores respondent,
scripturam esse vnicam fidei normam; nec esse
vllas traditiones, seu verbum Dei non scriptum,
quod pro fidei & Religionis norma habendū sit:
adduntque, id esse comune tam nouo, quã veteri

testamento, post legem à Moysè scriptam: cuius etiam testimonio id potissimum probant; Deuter. 4. v. 2. & cap. 12. v. 32. *Quod præcipio tibi hoc tantum facito.* &c. Eadem fuit olim communis omnium hæreticorum sententia, vt inferius dicitur.

97 Contraria est omnium Catholicorum sententia: quam expresse definiuit Concilium Tridentinum sess. 4. decret. de canon. scriptur. vbi dicitur: *Sacro sancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, perficiens, veritatem (fidei) & disciplinam morum contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ipsius Christi ore, ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis, Spiritu Sancto dictante, quasi per manus tradita, ad nos usque peruenierunt; orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris, quàm noui testamenti, cum vtriusque, vnus Deus sit auctor; nec non traditiones, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam ore tenus à Christo, vel à Spiritu Sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia Catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipi & venerantur.*

98 Quæ Catholica veritas probatur primo ex ipsa scriptura sacra, quæ aperte nonnunquam traditiones commendat. Vt 2. Thess. 2. v. 14. *Itaque, fratres, state, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vbi Apostolus, quamuis iam post scriptum Euangelium, aliaque scripta quædam Euangelica, expresse præcipit, vt etiam traditiones non scriptæ obseruentur. Item 1. Cor. 11. v. 2. *Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis; & sicut tradidi vobis (vtique voce) præcepta mea (non Christi tantum) tenetis.* Si autem sola scriptura religionis norma esset, propter eius duntaxat obseruationem laudandi essent Corinthij, Similis est locus 1. Tim. 6. v. 20. *O Timothee depositum custodi: vtique verbo traditum.* Et ex veteri testamento habemus illud Ecclesiastici 8. v. 9. *Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in prouerbis eorum conuersare: ab ipsis enim discas sapientiam.* Et v. 11. *Non te prætereat narratio seniorum; ipsi enim didicerunt à Patribus suis: quoniam ab ipsis discas intellectum.*

99 Quo spectant etiam alia scripturæ loca, quibus docetur, nõ omnia fidei dogmata, seu disciplina Ecclesiasticæ instituta, viua voce à Christo tradita, fuisse ab Apostolis & Euangelistis cõscripta; Vt Ioanis 16. v. 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quacumque audierit loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis.* Ita etiam Luca 24. v. 27. *Christus incipiens à Moysè, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Et tamen quænam in particulari scripturæ veteris loca, & qua ratione Christum significant, quæue Christi fuerit eorum locorum interpretatio, nullibi scriptum est. Et rursum Act. 1. v. 3. de Christo dicitur, quod Apostolis se manifestauerit per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei; nempe de Ecclesiæ futuro statu & institutis. Denique Ioannis vlt. v. 25. dicitur: *Sunt autem & alia multa, quæ fecit Iesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere*

posse eos; qui scribendi sunt libros. Vbi quidem Ioannes facta solum Christi commemorat, sed quibus vtique etiam dicta eiusdem admisceretur; sicut nullum prope factum Christi à Ioanne, aut alijs Euangelistis, sine aliquibus eiusdem dictis commemoratur. Ea vero dicta & doctrina Christi cum nusquam scripta sint, ad traditiones ac Verbum Dei scriptum pertinent.

Secundo probatur Catholica doctrina peculiaribus quibusdam exemplis diuini cultus & obsequij, iam olim tempore scriptæ legis (quam tamè vt dictum, aduersarij non minus, pro eo tempore vnica fidei ac religionis normam constituerunt) extra scripturam legitime instituti, vel suscepti: quæ quidè iam olim contra Hunium & Haibrunnerum notauit & fusius defendi in apologetico prolatione de colloquio Ratiponensi c. 9. Etenim I. Dauid absque vlllo scripturæ mandato, constituit statim lege cantores in organis Musicorum, nablis, videlicet, & lyris, & cymbalis vt resonaret in excelso sonitus lætitiæ, & coram arca Domini recitarentur operum eius, & glorificarent, atq; laudarent Dominum Deum Israel. 1. Paralipomenon 15. v. 16. & c. 16. v. 4.

II. Dauid ac Salomon absque vlllo scripturæ diuinæ præcepto, templum Domino ædificandum curarunt, & varijs quoque imaginibus ac statutis exornandum, 1. Paralipomenon 17. & 2. Paralipomenon 4.

III. Ezechias sine scripturæ mandato, cõmuni consilio Principum & vniuersi cõtus Hierusalem statuit, posse ob hanc quoque causam, quod Sacerdotes, qui possent sufficere phasæ celebrando, sanctificati non essent, licite mense secundo celebrari phasæ, 2. Paralipomenon 3. v. 2. & 3. Neque enim Numerorum 9. v. 10. & sequentibus, quidquam hac de re statuitur, sed solum conceditur duobus hominum generibus, vt pascha secundo mense celebrare possint; primo, si quis immundus, deinde si quis in itinere esset. Et additur: *Si quis autem mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phasæ, exterminabitur anima illa de populo suo, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo.* Quæ lex tantum abest, vt Ezechias & Sacerdotibus alijque, qui nec immundi, nec in itinere erant, differendi paschæ celebrationem indulsent, vt eiusmodi dilationem, nisi aliqua exceptio admittatur, potius aperte damnaret. Quo spectat etiam quod ibidem 2. Paralipomenon 30. v. 18. dicitur, *Magna etiam pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit phasæ, non iuxta quod scriptum est.* vbi Prædicantes ipsi coacti sunt fateri, Ezechiam hæc fecisse, aut ex peculiari Dei reuelatione, vel ex instinctu & consilio Prophetæ Isaïæ. Quo tamen ipso fateri coguntur, aliquid cultum, absque scripto Dei mandato, etiã in veteri lege susceptum Deo placuisse; atq; adeo non omnem additionem ad cultum, & detractionem circa cultum à Deo fuisse prohibitam; neque vero etiam Pentateuchum Moysi fuisse vnica normam cultus & religionis populo Iudæorum.

IV. Eiusdem Reges Ezechias ductu, & simul etiam cõmuni multitudinis cõsensu factum est, vt ad vnius hebdomadis Paschalis à lege præscriptæ festiua sollempnitatè alia hebdomas Paschalis adijceretur. 2. Paralip. 30. v. 23. Vbi Hunius: *Respondetur, inquit, etsi hoc postremum non habebat ex verbo*

scripto, tamen ex verbo Domini habuit per Prophetam saepe dictum (Isaiam) annuntiato, hoc est, voce tradito. Vbi parum abest, quin Hunnius hac in re se Catholicum profiteatur.

V. Iofias præter legem, & morem omnium Regū Israel, à diebus Samuelis Prophetæ, splendidissimum celebravit pascha 2. Paralipomenno 35. Vbi cum Iofias longe plures, quam lex iusserat, victimas ac sacrificia paschalia obtulerit, Sacerdotesq; eas in honorem Dei maclarint, plane sequitur, aliquid in diuino cultu, extra legem scriptam, à Iofia & Sacerdotibus in paschatis illius celebratione fuisse additum.

104 VI. Accedit solemnitas Phurim; quam in memoriam diuini beneficii, quo populus Israel à tyrannide Amanis liberatus fuerat, scripta hac de re epistola, cunctis Iudæis omni studio seruandam proposuerunt Esther & Mardocheus Esther 9. vers. 23. Vbi post mandatum Mardochei recitatum dicitur; suscepisse Iudæos in solemnem ritum cuncta, quæ eo tempore facere coeperant, & quæ Mardocheus literis faciendâ mandauerat. Et vers. 27. ritum differitur; suscepisse Iudæos super se, & semen suum & super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies (Phurim) absque solemnitate transigere quos scriptura restatur, & certa expetunt tempora, annis sibi iugiter succedentibus. Isti sunt dies quos nulla unquam debet obliuio; & per singulas generationes cunctæ in toto orbe Provincia celebrabunt; nec est vlla ciuitas, in qua dies Phurim, id est sortium, non obseruentur à Iudæis, & ab eorum progenie, qua his ceremonijs obligata est. Et mox dicitur, Reginam & Mardocheum scripsisse epistolam secundam, ut omni studio dies ista solemnitas sanciretur in posterum. Ex quibus manifestum est, festos hos dies non fuisse liberæ obseruationis, vt falso Prædicant dixerant (quamuis id ipsum etiã nostro argumento nil præiudicaret) sed necessario ab omnibus obseruandos.

105 VII. Absq; vilo etiã scripturæ præcepto aut præscripto, Machabæi in memoriam expurgati templi, similiter instituerunt nouam illam festiuitatem Encæniorum, 1. Machabæorum 4. v. 56. & 59. Vbi non solum dicitur factam esse dedicationem altaris diebus octo, & oblata fuisse holocausta cum letitia &c. & ornata faciem templi coronis aureis & scutulis, & dedicatas portas, & passophoria, &c. sed etiã additur: Et statuit Iudas, & fratres eius & vniuersa Ecclesia Israel, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo, à quinta & vigesima die mensis Casleu, cum letitia & gaudio. Vbi noua rursus obligatio eius festi celebrandi indicata est. Quam agnoscunt etiã Iudæi, qui hæc ipsam festiuitatem in suum calendarium, inter cæteras anni festiuitates celebrandam retulerunt. Confirmat deniq; Christus, qui eundem cultum etiã sub opinione necessitatis susceptum, non improbauit, sed sua quoq; præsentia condecorauit & confirmauit, Ioannis 10. v. 22.

106 Quibus exemplis insuper etiã addimus sequentia. Nimirum VIII. Tam in lege naturæ, quam in lege scripta, fuit aliquod remedium diuinitus institutum, ad expiandum peccatum originale, etiã pro fœmellis; & tamē nulla vspiã in scri-

ptura de eo fit mentis; vt proinde sub lege quoq; scripta, necessario aliquid, etiã sub ratione dogmatis & cultus, obseruandum esset, in scripturis nusquam traditum.

IX. Exploratores terræ promissionis, non improbane etiã postea Iosue, securitatem ac indemnitate publicâ fide ac iure iurando promiserunt Raab, eiusq; domui Iosue 2. v. 14. cum tamen alioqui Deus omnem illum populum gladio & vastatione delendum mandauerit, ac simul pacta & fœdera cum eis in eunda vetuerit, Exodi 34. v. 15. & Deut. 7. v. 2.

X. Gedeon præter comunem legem Moyfis, sacrificauit extra tabernaculum, etiã cum Sacerdos non esset, vt pote ex familia Manasse, non Leui descendens, Iudicum 6. v. 20. & 25. XI. Idem fecit Manue, Iudicum 13. v. 16. & 19.

XII. Samson accepit vxorem Philisthæam & alienigenam, contra comunem legem Moyfis, diuino tamen instinctu & impulsu ductus, Iudicum 14. v. 4. vbi dicitur: Parentes autem eius nesciebant, quod res à Domino fieret, & quæ eret occasioem contra Philisthijm.

XIII. Samuel etsi non ab Araone ortus, sacrificauit tamen & nouum altare erexit 1. Regum 7. v. 9. & 17. qui etiã sacrificauit in Excelso, vbi nec tabernaculum, nec arca Domini erat 1. Reg. 9. v. 12. & seq.

XIV. Dauid necessitate ductus, comedit panes sanctificatos, quos alioquin ei edere non licebat 1. Regum 21. v. 6. idq; ipsum velut recte factum tuetur Christus Matthæi 12. v. 3.

XV. Idem Dauid absq; præcepto & præscripto scripturæ instituit & celebravit nouam solemnitate translationis arcæ ex Cariathiarim, ac domo Aminadab, in domum Obededom: vbi simul etiã cum omni Israele iudebat coram Domino, in omnibus lignis fabricatus & ciuibus, & lyris, & tympanis, & sistris, & cymbalis. 2. Regum 6. v. 5. & 1. Paralip. cap. 13. v. 1.

XVI. Simili ratione idem Dauid nouo Tabernaculo extructo, diuerso à Mosajco, quod remanserat in Gabaon, adduxit arcam Dei de domo Obededom in ciuitatem Dauid cum gaudio: & erant cum Dauid septem chori, & victima vituli. Cumq; transcendissent, qui portabant arcam Domini sex passus, imolabat bouem & arietem; & Dauid saltabat totis viribus ante Dominum. Porro Dauid erat accinctus Ephad lineo qui insuper etiã præter Leuitas, Cantores, & Sacerdotes ad nouum tabernaculum, vbi arca erat, in ciuitate Dauid constitutos, deputauit, etiã alios Sacerdotes ad sacrificia peragēda coram Tabernaculo Domini in Gabaon. 2. Reg. 6. v. 12. & 1. Paral. 16. v. 1. & 39. Quæ omnia, si circumstantias spectes, absque præcepto aut præscripto scripturæ facta sunt.

XVII. Idem Dauid ad placandum Deum, ob peccatum numerati populi, nullo scripturæ præscripto ascendit & constituit altare Domino in arca Areuna Iebusai, & obtulit holocausta & pacifica. 2. Regum 24. v. 18. & 25.

XVIII. Salomon absq; vilo scripturæ præcepto edificauit nouum altare Domino, in eoq; sacrificauit, quoniam altare æreum, quod erat coram

Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustum, & sacrificium, & adipem pacificorum. XIX. Rehabitata absq; vilo præcepto Dei, nouum quoddam vitæ genus quasi religiosum instituerunt & coluerunt; vinum non biberunt, domum non aedificauerunt, sed habitauerunt in tabernaculis Ierem. 3. v. 6. 9. Omitto plura.

II I Tertio probatur eadē veritas Catholica exemplis traditionum noui testamenti; quæ quamuis nec in scriptura expresse tradantur, nec ex sola, seposita Ecclesiæ auctoritate, sufficienter colligantur, tamen necessario obseruandæ & retinendæ sunt. Etenim I. Necessarium est scire & credere, an & quinam libri sint canonici; quod tamen ex sola per se scriptura sufficienter non colligitur, vti demonstrauimus dub. I.

II. Ad dogma Religionis pertinet, pascha celebrandum esse die Dominico, non autem cum Iudæis Luna 14. adeo vt opposita doctrina Quartadecimanorum velut hæretica damnata sit, vt dictum q. 4. dub. 3. probat 3.

III. Necessarium etiam dogma est, diem dominicum festiue celebrandum esse, diesq; festos Christi & Apostolorum obseruandos; de qua tamen re nullum prorsus scripturæ præceptum, aut monitum extat.

IV. Necessario itidem credenda est intemerata Virginitas B. Mariæ; damnata iam olim contrariâ Heluidij hæresi; quæ tamen virginitas itidem ex sola scriptura sufficienter non probatur, vt etiam in Colloquio Ratisponensi dictum fess. 10. in Reat. de eodem colloquio part. 2. cap. 3.

V. Fidei dogma est, paruulos esse baptizandos, etiam absq; propria fide actuali; quod itidem ex sola per se scriptura sufficienter non colligitur, vt dictum in Colloq. Ratisponensi fess. 12. & in Relatione de eodem part. 2. c. 7. & testatur Augustinus l. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 23. Et lib. 10. de Genesi ad litteram cap. 23. vbi ait: *Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam spernenda, neq; vilo modo superflua deputanda, nec omnino credenda est, nisi Apostolica esset traditio.* Et rursus ferm. 14. de verbis Apostoli c. 18, vbi ait: *Vtique prodest Christus paruulis baptizatis: prodest ergo non credentibus: sed absq; vt ego dicam non credentes infantes. Iam superius disputauit, credit in altero, qui peccauit in altero: dicitur, credit, & valet, & inter fideles baptizatos computatur. Hæc habet auctoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon; contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum quisquis arietat, ipse confringitur.*

VI. Neque ad hoc Prædicantes in colloquio aliud respondere potuerunt quam pudendum illud. Nos ab Augustino hac in parte libere dissentimus; Vt videre est in Protocollo Monacensi edit. 2. sub fin. pag. 367. Cum tamen ipse etiam Lutherus pædobaptismum traditione potissimum niti agnouerit epist. ad duos parochos de Anabap. tom. 2. germ. Witt. fol. 278. cum ait. *Hoc nondum conclusit, inquit, certum esse paruulorum baptismum, quia non est vlla sententia ex scriptura.* Respondeo, verum est: non satis valde concluditur (scripturæ) sententijs, vt possit idcirco inchoare paruulorum baptismum apud primos Chri-

stianos, post Apostolos, At concluditur tamē tantis, vt in nostro tempore bona conscientia nemo audeat baptismum paruulorum tamdiu vsitatum & continuatum repudiare aut omittere, cum Deus re ipsa illum non solum toleret, sed etiam tueatur ab origine, vt necdum interierit. Quia vbi Dei opus cernitur, æque cedendum est credendum est, ac vbi eius verbum auditur: nisi scriptura talis le opus nobis vitandum significet. Ita Lutherus.

VII. Diuina itidem fide credendum est, baptismum hæreticorum esse validum, adeoq; ab hæreticis baptizatos non esse rebaptizandos. Id autem tantum abest, vt ex sola scriptura, seposita traditione, sufficienter colligatur, vt potius Cyprianus ex ea contrariū colligere sibi certo visus fuerit: cum Stephanus Papa, & postea Augustinus, alijq; Patres, e contrario ad Catholicum dogma, defendendum, Ecclesiæ potius traditionem allegarent, vt dictum in eodem colloquio Ratisponensi fess. 12. & in Relatione de eodem part. 2. c. 7. Vid. Augustinum l. 2. de bapt. cont. Don. c. 7. & l. 5. cap. 23. & lib. 2. cont. Donatistas cap. 5.

VIII. Necessario acceptandum & retinendum est Apostolorum symbolū; quod tamen non nisi ex Apostolica traditione accepimus, si nimirum contextum ipsius & complexum articulorum, non singulos per se articulos spectemus.

Deniq; Apostoli Act. 15. v. 28. absq; vilo scripturæ mandato, vel præscripto, sanxerunt Apostolicum illud decretum, Abstinentium esse à sanguine & suffocato. &c. idq; etiam eo tempore à Christianis necessario obseruandum erat. Plura exempla referuntur in testimonijs Patrum, quæ subiungimus.

Quarto igitur probatur eadē Catholica veritas ex antiquis Patribus. Irenæus l. 3. aduersus hæreses c. 2. traditiones aperte commendat, vbi inter alia de hæreticis loquens ait: *Cum autem ad eam iterum traditionē, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos, aduersantur traditioni dicentes; se non solum Presbyterum, sed etiam Apostolos existentes sapientiores, hinc etiam inuenisse veritatem.* Et c. 3. Traditionem, inquit, Apostolorum in toto mundo manifestatā, in Ecclesiā adesse perspicere omnibus, qui vera velint audire; & habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi in Ecclesijs, & successores eorum, vsq; ad nos, qui nihil tale docuerunt, neq; cognouerunt, quale ab his deliratur.

Tertullianus lib. de corona militis c. 3. Habentes, inquit, obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum facit. Hanc si nulla scripturæ determinauit, certe consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim vsurpanti quid potest, si traditio prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquit, auctoritas scripta? Ergo queramus, an & traditio non scripta non debeat recipi? Plane negabimus recipendam si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quas sine vllius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, excide consuetudinis patrocinio, vindicamus.

Et mox plura instituta Ecclesiæ, quæ etiam pro temporis ratione mutabilia, ex traditione, profecta referendo, addit etiam hæc: Oblationes pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus. Die dominico ieiunium nefas ducimus, & el de gruculis adorare; eadem immunitate à die pasche in Pentecostem vsq; gaudemus.

Calicis, aut panis etiam nostri aliquid decuit in terram, anxie patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, in quæcumq; nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.

Et rursum cap. 4. Harum & aliarum disciplinarum si legem exposuisset scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi præceditur auctrix. Et paulo post: His igitur exemplis renuntiandum erit, posse etiam non scriptam traditionem in obseruatione defendi.

118 Basilius in lib. de Spiritu Sancto capit. 27. Dogmata, inquit, quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus & doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione, in mysterio, id est, in occulto tradita recipimus. Quorum utraq; parem vim habent ad pietatem; nec his quisquam contradicit, quisquis sane vel tenuiter experius est, quæ sint iura ecclesiastica. Nam si consuetudines, quæ scripto prodita non sunt, tanquam haud multum habentes momenti contemur rejicere, impudenter & eadamnabimus, quæ in Evangelio necessaria ad salutem habentur; imo potius ipsam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Et mox: Et signo crucis eos, qui spem collocauerunt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

Et infra: Consecramus autem aquam baptismatis, & oleum unctionis, præterea ipsam qui baptismum accipit; ex quibus scriptis? nonne ex tacita secretaq; traditione? Ipsam porro olei inunctionem quis sermo scripto proditus docuit? Et infra: Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sunt, ne dogmatum cognitio propter assuetudinem vulgo veniat in contemptum. Aliud autem est dogma, aliud edictum; nam dogmata solum; edicta vero publicantur.

Similia habent Dionysius cap. 1. Eccles. hierarchiæ & Clemens Alexandrinus libro 1. Stromatum.

119 Epiphanius hæresi 61. Oportet autem & traditione uti: non enim omnia à diuina scriptura possunt accipi. Quæ propter aliqua in scripturis; aliqua in traditione SS. Apostoli tradiderunt. Quemadmodum dicit S. Apostolus: sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs, & si continetis, nisi frustra credidistis.

Chrysostronus homil. 4. in illud 2. Thess. 2. Statete & tenete traditiones. Hinc est perspicuum, inquit; quod non omnia per epistolam tradiderunt, sed multa etiam sine scriptis: & ea quoq; sunt fide digna. Quamobrem Ecclesia quoq; traditionem censendam esse fide dignam. Est traditio, nihil quæras amplius.

120 Augustinus libro 4. de baptismo contra Donatistas c. 24. Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilij institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum, relictissime creditur. Et epist. 118. c. 5. Similiter etiam, si quid horum tota per orbem frequenter Ecclesia. Nam hoc quoniam ita faciendum sit disputare, insolentissima insania est. Obieciimus hæc eadem testimonia aduersarijs in Colloquio Ratiponensi, quæ habentur sub finem sess. 14. Sed ipsi ad Irenæum, Tertullianum, Basilius, Epiphanius, Chrysostronum responderunt nihil. Ad Augustinum quid dixerint superius dictum.

121 Quinto probatur eadem Catholica veritas ex

historia totius antiquitatis, ex qua constat, hoc ipsum fuisse commune omnium quasi hæreticorum principium, adeoque originem apostasiæ; & totius confusionis Babylonica; quam hæreses in mundum intulerunt, iactare scripturas, nihilq; esse credendum asserere, nisi particulatim in scriptura sacra traditum. Nam quod hæretici omnes magnopere scripturæ iactare soliti sint, perspicue testantur Tertullianus lib. de præscript. contra hæret. cap. 15. & 17. Ambrosius lib. 4. in cap. 4. Luca; Hilarius lib. 2. ad Constant. Athanasius orat. 1. contra Arianos, Epiphanius epist. 60. inter opera S. Hieronymi, Augustinus tractatu 18. in Ioannem homil. 9. & lib. 83. quæst. q. 69. & libro 7. de Genesi ad literam c. 9. & l. 2. de nuptijs & concupiscentia c. 31. & luculentissime Vincentius Lyrinensis in comonitorio contra hæreses c. 35. 36. & 37.

122 Deinde vero plerisque hæreticos solam scripturam, exclusis traditionibus Ecclesiæ; pro norma fidei iactitasse, demonstratur his documentis. I. Ita de Arianis testatur Hilarius lib. contra Constantiū; vbi Arianum ita loquentem introducit: Nolo verba, quæ non scripta sunt legi. Et Maximinus Arianus apud Augustinum initio l. 1. cōtra eundem ait: Si quid de diuina scripturis protuleris, quod commune est cum omnibus, necesse est ut audiamus: hæc vero voces, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur. Præterea cum ipse Dominus moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominū. Et iidem Ariani apud Epiphanius hæresi 73. Reijcimus, inquit, vocem Cœssentialem (homouision) velut alienam à diuina scriptura.

123 II. Pelagiani apud Augustinum lib. de nat. & grat. c. 39. Credamus, inquit, quod legimus: & quod non legimus, nefas credamus asserere: quod de cunctis etiam dixisse sufficiat.

III. Nestorius, ut refertur l. 12. hist. tripart. c. 4. dum naturaliter eloquens fuisset, se putabat doctum, & libri antiquiorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusq; se meliorem putabat esse. Quod etiam apud Socratem, Cyrillum, & in actis Ephesinis refertur.

IV. Eutychetis vox est, ut habetur in Concilio Chalcedonensi act. 1. In qua scriptura iacent diuæ naturæ?

V. Lollardi apud Bernardum de Luxemburgo, catalogo hæreticorum, Nihil, inquit, præter sacras scripturas recipimus: quidquid istis apponitur, vel subtrahitur, est blasphemum. Vide etiam Waldensem tom 1. doctrin. cap. 3.

124 VI. Abailardus, teste S. Bernardo epist. 190. ab omnium Patrum fide (adeoque & Ecclesiæ traditione) discedere non curabat.

VII. Wicleffus in supplemento trialogi c. 9. ait: Quidquid Papa, vel Cardinales sciunt ex scriptura sacra deducere, id tantum est credendum, vel ad eorum monita faciendum est: & quidquid ultra præsumperint, contemnendum est, tanquam hæreticum. Idem de sui temporis hæreticis referentem Irenæum paulo antea adduximus.

125 Sexto probatur eadem Catholica veritas ratione. I. Traditiones quædã diuinæ extiterunt, ante omnem scripturam sacram: ijsque solis

aliquando gubernabatur vera Ecclesia. Nam per bis mille annos ab Adamo vsque ad Moysen, Scriptura Sacra nulla fuit; cum omnium consensu Moyses fuerit primus scriptor sacer. Deinde rursus per bis mille annos, à Moysè vsque ad Christum, fuit quidem scriptura sacra, sed solum penes Israëliticum populum; cum tamen ex alijs etiam gentibus multi veram haberent fidem, & ad veram spectarent Ecclesiam, vt constat de Iob, & amicis illius. Quid ni ergo fieri potest, vt pars quoque doctrinæ Christianæ sine scripto syncere tradita, apud Christianos Deo disponente propagetur?

126 Verum doctrina non scripta, inquires, facile excidit, facile corrumpitur. Non multo certe facilius, quam scripta: quam toties fere depruari contingit, quoties scribitur. Accedit quod illæ ipsæ traditiones non scriptæ Apostolorum & diuinæ, diligenter postmodum à maioribus nostris, ad posteritatis memoriã, literis consignatæ sunt. Neq; enim ideo non scriptæ dicuntur, quia nullibi scriptæ sunt, sed quia in scriptura sacra scriptæ non sunt. Et quid times imposturas modicæ fidei? Si censés credendum Ecclesiæ dicenti; Hoc scripsit Paulus; cur non credis eidem asserenti; Hoc dixit Paulus: cum præsertim nec illud aliunde sciat, quã ex eo, quod dixit Paulus. Deus nimirum est, qui regit Ecclesiam; sine quo Rector nõ minus illa falli posset in scriptura, quam in traditione; iam in vtroque secuta, vt etiam a libi disputaui.

II. Doctrina fidei ac Religionis Christianæ, secundum legem Dei ordinariam, nec potest quidem villo modo sufficienter cognosci ex scriptura, sine aliqua traditione Ecclesiæ; qua manifestũ fiat, quæ sit scriptura sacra, & quis sit sensus scripturæ sacræ, vt partim dictum supra dub. 1. partim quæst. 3. dub. vlt.

127 III. Ecclesiæ auctoritas circa doctrinam fidei ac religionis simpliciter est infallibilis; cum sit columna & firmamentũ veritatis, 1. Timoth. 3. v. 15. vt fusius dictum partim q. 3. dub. 3. partim q. 4. dub. 6. & 7. Ergo eius doctrinæ acquiscendum est, siue scripta sit, siue tradita.

IV. In omni Republica & Comunitate, præter leges scriptas, seruandæ sunt etiam consuetudines legitime; eaq; parem cum scriptis legibus auctoritatem habent, vt dictum tō. 2. d. 5. q. 1. du. 1.

V. Sine traditione Ecclesiæ, sit, vt Sectarij re ipsa nullam certam & infallibilem fidei normam habeat. Quia propria & immediata regula fidei, non est præcise ipsa litera nuda, seu cortex sacræ scripturæ secundum se, sed significatio ipsius, a deoque sensus & interpretatio. Hanc vero cum illi, seposita Patrum & Ecclesiæ auctoritate & traditione, aliunde non habeant, quam ex suo capite & ingenio depromptam, necessario efficitur, normam fidei, quam habent, infallibilem non esse; quandoquidem fatentur, & se, & vniuersum ministerium suum in scriptura interpretanda absolute falli posse, vt etiam dictum dub. 2.

128 Quæ de causa Augustinus iam olim, in eundem sensum, contra Manichæos disseruit l. 32. contra Faustum cap. 19. *Videtur, id vos agere, vt omnis de*

medio Scripturarum (quoad verum & genuinum sensum) auferatur auctoritas, & suis cuique animis auctor sit, quid in quaque scriptura probet, quid improbet: id est, vt non auctoritatis scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subijciat, non vt ideo illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptum legitur, sed ideo recte scriptum videatur; quia hoc illi placuit.

Et Hieronymus in caput 1. Epistolæ ad Galat. tom. 6. Marcion & Basilides, & cetera hæreticorum pestes non habent Euangelium, quia non habent Spiritum Sanctum, sine quo humanum sit Euangelium, quod docetur. Nec putemus, in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum folijs, sed in radice rationis &c. Grande periculum est, in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium, aut, quod peius est, diaboli.

Et optime Hilarius lib. 2. ad Constantium: Scripturæ, inquit, non in legendo sunt, sed intelligendo. Hoc autem argumentum fusius tractaui in Anatomia Confess. August. part. 2. demonstrat. 7. §. 3.

Septimo probatur eadem Catholica veritas confessione ipsorum aduersariorum, in Colloquio Ratisponensi Anni 1601. Vbi quamuis in sua thesi 1. asseruissent, Verbum Dei, Prophetarum, Euangelistarum, & Apostolorum scriptis comprehensum, Doctrinæ, cultus, ac fidei Christianæ, unicam certam, atque infallibilem normam esse; postea tamen, vi argumentorum coacti, cum vrgeretur illa traditio de libris canonicis, tandem falsi sunt, scripturam sacram non esse unicam fidei normam, sed earum tantum fidei veritatum, quæ articulos aut dogmata concernant. Vt ex his formalibus verbis aduersariorum liquet.

Etenim I. Statim in 1. sess. Proto. Monac. edit. 2. pag. 24. Hunnius, cum inter traditiones non scriptas, olim in veteri testamento recipiendas, à nostro Iacobo Grefero prolata fuisset etiam ista, Libros Moysi esse Moysi, esse Canonicos, esse verbum Dei, mox his verbis respondit Hunnius: Libros Moysi esse Moysi, conceditur esse hanc traditionem testimonium Ecclesiæ Dei. Et infra: Non est, inquit, quæstio de traditionibus, de quibus vtrinq; inter nos conuenit; sed de his, secundum quas dogmata inter nos & inter vos controversa cognoscenda & iudicanda sunt. Alienè igitur hoc à vobis afferitur. Ita Hunnius.

131 II. Idem Hunnius sess. 10. Prot. Monac. pag. 232. cum rursus eadem traditione vrgeretur, ait: Distinguo ergo inter duplices traditiones; quarum alie sunt historice, alie vero dogmatice. Et quod attinet censuram sacrarum scripturarum noui testamenti, tum canonicarum tum Apocrypharum (quinam videlicet libri sint canonici, quinam apocryphi) certum est, eam Ecclesiæ censuram pertinere non ad ipsa per se dogmata, sed ad historiam. Neque posse per testimonium Ecclesiæ nouum aliquid & peculiare produci dogma, quod deinde assuendum sit ceteris dogmatibus in scriptura expressis. Spectat ergo res hæc, quinam libri sint canonici Hunnij confessione, ad censuram & testimonium Ecclesiæ.

III. Iacobus Hailbrunerus sess. 11. protoc. Monac. pag. 259. dum iterum premeretur exemplo eiusdem traditionis, ita loquitur: *Adversarij potius videntur tergiversari, & auditoribus fucum facere, dum probatur, scripturam esse normam (leg. non esse normam vnicam) & admittendas esse traditiones, eam traditionem asserunt (de canonicorum scilicet librorum numero & auctoritate) de qua inter nos prorsus nulla est controversia. Et rursus pag. sequent. Miror, inquit, quod urgeatur adeo hæc traditio, cum de ea inter nos non sit controversia. Vtrinque enim sacram scripturam accipimus. Agnoscit ergo & admittit Prædicans hanc traditionem.*

133 IV. Rursus Hunnius eadem sess. 11. pag. 260. *Respondeo, inquit, per distinctionem, quod pari quidem fide credendum sit, hos vel illos libros esse canonicos; idque non modo propter testificationem Ecclesie, sed & propter interna curia. Nihilominus vero non conficitur hinc, quod illa testificatio, licet necessario credenda, sit pars quedam verbi divini, sive articulus, & caput doctrinae Christiane. Certe si testificatio illa diuina fide credenda est, nec tamen est pars verbi divini, scilicet scripti, evidens est, aliquid diuina fide credendum esse, quod tamen non sit pars verbi divini scripti.*

134 V. Idem apertissime habetur sess. 13. vbi etiam idcirco gratiæ ingentes actæ sunt adversarijs, pro hac confessione, sed & simul contra eosdem, totamque eorum causam, conclamarum, quod post vnius quamvis integræ horæ tergiversationem plane incredibilem, tandem ad propositam questionem, qua perpetuo ac sine intermissione urgebantur, aiendo respondere coacti fuerint; *aliquid (nempe traditionem de libris canonicis) esse credendum, quod nec exiit in scriptura, nec inde solum evidenter deducatur. Verba nostra formalia, prout in vtroque (Monacensi scilicet pag. 288. & Lauingano) protocollo habentur, sunt ista: Recte. Dixerant autem Domini (antea videlicet, dum diu multumque tergiversarentur) non esse hoc controversum: sed an aliquid sit addendum (scripturæ) tanquam dogma, seu articulus fidei. Quod imprimis diserte puenat contra omnia vestra dicta quibus convincere volebatur, nihil omnino debere credi, quod in scriptura diserte non exiit. Iam vero corruit omnis impetus & strues argumentorum vestrorum, si vel unum aliquid sit credendum, quod nec exiit in scriptura, nec inde solum evidenter deducatur; ut iam concessum est. Qua de re iudicium iam relinquo Auditoribus.*

135 Tantum vero absuit, ut prædicantes huic nostræ tam lubenti acceptationi contradicerent, ut eam adhuc magis corroborarent; id solum excipiendo, nihil tamen ideo in cultu, & in articulis, & in dogmatibus credendum, quod non vel expresse contineatur in scriptura, vel inde per bonam consequentiam deduci queat. Verba Hunnij formalia, iuxta vtriusque authentici protocolli fidem, sunt ista: *Finaliter concludo, quod non sit aliquid in cultu & in articulis, & in dogmatibus credendum; quod non vel expresse contineatur in scriptura, vel inde per bonam consequentiam deduci queat. In qua nostra finali conclusione penitus acquiescimus; & iudicium committimus DEO, & Ecclesie ipsius. Ita*

Hunnus: qui uti palam est, nullo verbulo interim negat, quin aliquid tandem diuina fide sit credendum extra scripturam, quod tamen nec cultus, nec dogmatis, nec articuli rationem habeat.

Quod quidem quam consequenter sit dictum nihil disputo: Satis est, adversarios fateri coactos fuisse, aliquid sane extra scripturam diuina fide esse credendum, quiddam id demum esset, & quocunque nomine appellaretur. Quocirca & ego tunc in colloquio omnem hanc causam his verbis conclusi: *Ego similiter Deo ipsi Ecclesie, & toti auditorio committo iudicium; quod scilicet illa loca Deuteronomij 4. 5. & 12. male & contra suam conscientiam adduxerit adversarius, dum vniuersaliter probare conatus fuit, nihil credendum, nisi quod in scriptura exiit, aut inde evidenter deducatur. Qua in re ad Protocolli me refero. Atque ita omnis hac de re contentio vtrinque cessauit.*

136 Verba autem, quibus Hunnius, id quod diximus, in eadem sess. 13. confessus fuerat, hæc erant: *Multoties responsum est, esse aliquid necessario credendum (scilicet extra scripturam, de qua re ibidem disputabatur) tanquam historiam a spiritu sancto traditam, & quidem fide infallibili, quod tamen nec cultus, nec dogmatis, nec articuli rationem habeat.*

Ita testatur I. Protocolli, quod in ipso Colloquio, ex parte Serenissimi Bauariæ Ducis, tanquam eo tempore constitutus colloquij Notarius, conscripsit nobilis & clarissimus vir Dñus Leonardus Treutwein Vtr. Iuris Doctor, tunc temporis Consiliarius Episcopalis, & Syndicus in Cathedrali Ecclesia Ratifponæ, postea vero Reuerendissimi & Illustrissimi Principis ac Episcopi Ratifponensis Cancellarius, in quo vox illa *Traditam* sine vlla litura vel rasura legitur. Neque sine dubio aliter initio scripserant alij Notarij; etsi mihi eorum exemplaria videre non licuit.

137 II. Idem testantur omnia antecedentia, & consequentia eiusdem loci, ut cuius insipienti patebit.

III. Idem evidenter conuincit nostra eius responsi acceptatio, paulo antea exposita; quæ vii diximus, ab adversarijs nullo verbulo repudiata; vel improbara fuit.

IV. Idem fatentur ipsimet adversarij. Cum enim illis postea, tum in præfatione protocolli Monacensis, tum alijs scriptis post Colloquium editis, grauissime fuisset exprobratum, protocolli hoc loco fuisse ab adversarijs falsatum, & pro voce *Traditam*, in reuisione Protocolli substitutam fuisse voculam *Descriptam*, nunquam ipsi factum diserte negare ausi; sed potius excusare, aut in iocum trahere conati sunt. Itaque in sui protocolli Lauingani appendice aiunt: *De voce Traditam, aut Descriptam, cum pagina Monacensis in promptu non sint, non est quod monemus; nisi quod falso nostratibus tribuitur, ob certum aliquod commodum (factum igitur ipsum non negant) vnam aut alteram vocem fuisse immutatam; hæc, querela non tam Nostris, qui in toto negotio candidè & aperte egerunt, quam suis quoz, reuisores ac Notarios (fraudis nimirum infcios) accusant.*

Et Hunnius in suo Apologetico contra meam relationem de Colloquio pag. 488. rem hanc omnem in iocum trahere nititur, ioculariter asserens, me nodum in scirpo quarere, & in aere papilionem insequi, & ex musca elephantem facere, quasi mons pepererit, &c.

138 Item Tubingenses Prædicantes in suo libro germanico, quem *Triumphum Iesuiticum* appellarunt pag. 61. & 62. mutationem ipsam aperte fatentur. Aiunt enim: *Nihil referre, quod pars aduersa in suo protocollo initio habere potuerit vocem Traditam. Eius enim reuifores postea tantum comperisse, ut eiusmodi uoculam prudenter ac scienter deleri, eiusq; loco alteram uocem Descriptam, proposito (si mentiri fas est) conuenientem substitui sinerent.*

Ita etiam Iacobus Hailbrunnerus in suo Acatolico Codice art. 15. cap. 20. num. 542. rursus ad risum confugit; nimirum *Adamum Tannerum una cum sociis suis, circa uoculam, Traditam, quod ea in Bauarico publicorum Notariorum & reuiforum protocollo deleta, eiusque loco supposita fuerit uocula Descriptam, ridiculam mouere logomachiam; adeo ut etiam instrumentum publicum desuper confici cura-*

runt, eo sine, ut totum Protocollum Lauinga impressum suspectum redderent: cum tamen re ipsa non multum intersit (si mentienti credimus) siue Traditam, siue Descriptam legatur; eo quod utrumque uerbum eundem sensum habeat.

Propterea denique cum hoc iterum iterumque, tam latina, quam uernacula lingua, post omnem aduersariorum excusationem & replicam, iisdem grauissime fuisset sapius exprobratum, tandem illi silentio rem omnem premendam atque inuoluendam censuerunt.

V. Idem postremo ad oculum demonstratum authenticum protocolum Bauaricum: uti publico & autentico instrumento (quod etiam nunc penes me retineo) uoluntate ac iussu ipsius Serenissimi Vtriusque Bauariæ Ducis, & nunc Romani Imperij Electoris MAXIMILIANI &c. omni fide testatissimum est factum: id quod à me quidem iam alibi typis publicatum, hic tamen etiam, ad perpetuam Sectariorum confusionem, uisum est ad uerbum esse inserendum. Sic igitur habet:

IN NOMINE DOMINI AMEN.

140

Notum sit uniuersis ac singulis, præsens hoc instrumentum uisuris, lecturis, seu legi auditis, & pateat euidenter. Quod Anno à Natiuitate Domini ac Redemptoris nostri IESV Christi M.DC.III. Indictione prima, die uero 25. mensis Februarij, hora octaua, uel circiter, ante meridiem, Pontificatus Sanctissimi D.N. Domini Clementis VIII. PP. Anno XI. coram me Notario publico infra scripto, in præsentia fide dignorum testium, specialiter ad hoc rogatorum ac uocatorum, personaliter constitutus fuit, Magnus, Nobilis & Amplissimus uir Dñs Ioachimus Donsperger, Serenissimi Principis ac Dñi Dñi Maximiliani, Comitis Palatini Rhæni, Vtriusque Bauariæ Ducis, Dñi mei Clementissimi Consiliarius secretus, supremus Cancellarius, & Præfectus in Marquartstain &c. atq; ex clementissima uoluntate & auctoritate Serenitatis suæ, uia uoce exposuit, nec non à me Notario publico requisitum, quatenus in quadam controuersia, quæ circa Protocollum Colloquij Ratisponensis, Anno sexcentesimo primo habiti, exorta est, speciatim uero quoad uoculas TRADITAM & DESCRIPTAM, in illa oratione Ægidij Hunnij Prædicantis Lutherani, quæ habetur fess. 13. & sic incipit: *Multoties responsum est, &c.* ipsummet authenticum, ac utriusque partis reuiforum nominibus & sigillis confirmatum Protocollum, quod in Archiuo suæ Serenitatis inuiolate asseruatur, inspicere, nec non de rei ueritate, per unum uel plura, publicum publicæ instrumenta testari uelle.

Qua requisitione debito modo admissa, & inspectione præmemorati autentici Protocolli folio 175. cum omni diligentia facta, ma-

nifeste.

nifeste deprehendi, in eo loco prius scriptum fuisse vocabulum TRADITAM, iam vero voculâ TRADITAM leui litura (vt tamen nihilominus facile legi posset) deletâ, eius loco suppositum haberi vocabulum DESCRIPTAM, idque quantum animaduerte licuit, sine vlllo alterius lituræ aut rasuræ vitio. Acta sunt hæc Monachij in Castro nouo, & quidem in interiori conclaui Cancellariæ secretæ. Anno Domini, Indictione, Pontificatu, die & hora superscriptis: præsentibus ibidem nobilibus clarissimisq; Viris, Christophoro Gevvuoldo, & Ioanne Simone Wangeruccio in Gerfsdorff, Iuris vtriusque Doctoribus, ac suæ Serenitatis Consiliarijs aulicis, testibus ad præmissa specialiter vocatis atque rogatis.

Ego Ioannes Frontner Fuessensis, Augustana Diocesis, vtriusq; Iuris Doctor, publicus Apostolica & Cæsarea auctoritate, Roma ac in Camera Imperiali Spiræ approbatus & immatriculatus Notarius, Nunc temporis supremi Ducalis Aulae iudicij Monachij iuratus causarum Patronus &c. Quia suprascriptis præmissis omnibus & singulis, dum ratione collationis serent & agerentur, vna cū prænominatis Dominis testibus, & adiuncto Dn. Notario hic subscripto præsens interfui: Ideo hoc publicum instrumentum, manu equidem alterius fideliter scriptum, manu propria subscripsi, signavi, & publicavi, in fidem & testimonium præmissorum omnium, ad hoc specialiter clementer vocatus & requisitus.

SIGNVM NOTARIATVS.

141 Ex quibus euidenter constat, ab Huñio in oratione superi⁹ ex protocollo recitata, vsurpatâ fuisse voculâ TRADITAM, non DESCRIPTAM; atque sic etiâ ab ipsis Notarijs fuisse exceptâ, etsi postea in Protocolli reuisione, per insignè imposturâ & falsâ crimè, ab aduersarijs supposita fuerit vocula DESCRIPTAM; vt iam sæpius palam, aperte & grauius aduersarijs, idque etiam in ipsa præfatione Protocolli Monacensis, auctoritate Serenissimi Vtriusq; Bavaricæ Ducis, & nunc S. R. Imperij Electoris Maximiliani &c. editi, fuit exprobratû; nec ipsis quidè aduersarijs factû negatibus, vt dictum. De qua re fusè sæpius egi in relatione de colloquio par. 3. c. 5. & in apologico præfat. ca. 12. & in Examine Huñianæ relationis c. 19. & in hæretico Lutheranismi initio, & in Anatom. conf. Augst. demonstrat. 7. §. 4. & 5.

142 Quibus omnibus denique accessit iudicium & censura Dauidis Paræi, Professoris quondâ Haidelbergensis, qui cū perlecto Protocollo disputationis Ratisponensis, animaduertisset, quam male Lutherani Prædicantes comunè vtriusq; causam, de sola scriptura norma & iudice, egissent, speciatim verò, quod concessissent aliquâ traditionè esse diuinam fide credendam, de libris scilicet canonicis, quæ ex sola scriptura sufficienter non colligatur, disputationè proposuit, typisq; publicauit, de auctoritate sacræ scripturæ, cuius disputationis theses 117. 118. & 119. agentes de illo ipso dogmate fidei, quod libri, qui habentur ab omnibus sacri &

Ego Oswaldus Stadlerus, artium & Philosophiæ Magister, laicus, Erisingensis Diocesis, ac ciuis Monacensis, Apostolica & Imperiali auctoritate, publicus & in Archivio Romani Collegij immatriculatus Notarius, Attestor me præmissis omnibus, vna cum supra nominatis Dominis testibus interfuisse, & vidisse, quod loco & tempore præfatis subscriptus Dñus Notarius clementer requisitus, Protocolli authenticum & sigillatû suis manibus tenuit, loco suprascripto diligenter inspexit, in eodemq; vocem TRADITAM leui litura deletâ, vocè vero DESCRIPTAM suppositâ inuenit. Quas quidè voces prædicto modo Protocollo contineri, aliq; omnia, sic vt præmittitur, rite ac legitime fieri vidi et audiui. Ideo præsens instrumentum etiâ subscripsi, in maiore fide præmissorum clementer etiâ requisitus.

SIGNVM NOTARIATVS.

canonici, vere tales sint, in prima eiusdè disputationis editione (postea enim aliquid mutauit) ita se habent. Sequitur quarto, quod non satis caute negatû fuerit ab eorû, (Iesuitarû in colloquio Ratisponensi) antagonists (Lutheranis scilicet Prædicatibus) id esse articulu fidei, siue generaliter, siue specialiter: magis vero incaute concessum, id haberi ex traditione, siue testificatione Ecclesiæ.

Si enim tantû vel præcipue ex traditione seu testificatione Ecclesiæ id crederemus, vtiq; principiu fidei, imò tota fides nostra niteretur testimonio Ecclesiæ: scripturâ vero non esset vnica norma fidei & dogmatum: & sic haberet aduersarij (Iesuitæ) quod volebant.

Deniq; (sequitur) quod in Iesuitarû argumento tunc agitato, dogma de scripturis canonicis nõ continetur in scripturis: dogma illud est Catholica fide credendû, & est articulu fidei: Ergo quoad Catholica fide credendâ, & quidâ articulu fidei, nõ continetur in scripturis, & per consequens scripturæ nõ sunt vnica norma: non minor negatû fuerit, q̃ antagoniste eorû fecerunt, sed maior, ppositio. Ita Paræi.

Ecce ergo aduersarij nostri etiâ contra se ipsos, seu fidei suæ, quo ad hanc rē, socios, pro nobis testimoniu dicunt, eos scilicet cõcedendo, vnâ saltè illâ traditionè de libris canonicis ab Ecclesiâ acceptandâ, causâ cecidisse, & Catholicis palmâ reliquisse. De qua re fusus cū Paræo disputauit Joaões Milhusin⁹ de Societate nostra, S. Theologiæ in Academia Mogütina Professor, in celsura de sacrarum scripturarû auctoritate, edita Anno 1603. & in speculo miseriarû eiusdè Paræi, edito Anno 1505.

144 Ut proinde nihil vel à vero, vel à fide abhorrens de eadem disputatione Ratisponensi scripserit siue D. Ioannes Pistorius in tractatu germanice eadem re, Ministros Lutheranos in eo Colloquio se & suam sectam turpius, quam unquam alius, profutuisse, summa ignominia dedecorasse: siue P. Adamus Contzen in Iubilo Iubilorum, Anno 1601. Colloquio Ratisponensi concussum Lutherismum, & multorum conuersioni viam paratam esse, &c. dum Lutherani quocumq; se modo verterent, aliquid extra scripturas credendum illis esse, tandem concedere coacti, &c. Verum cum multi Colloquij meminissent, inquit, multa etiam scripta sint, & multorum conuersioni disputatio illa occasionem dederit, in medio relinquo: Et cum illo etiam ego.

145 Ceterum contra hanc doctrinam Catholicam multa obijciunt aduersarij, sed nullius momenti, & iam ab alijs, partim etiam à me sepius refutata & pròtrita, è quibus proinde hic potissima solum breuiter attingo. Primo obijciunt, scripturam fore imperfectam, si non omnia fidei ac Religionis dogmata particulatim contineat. Respondetur negando sequelam; quia imperfectum non dicitur, nisi cui aliqua perfectio debita deest; alioquin enim Prædicantes perfecti non essent, quia cornua non habent: at verò ea perfectio scripturæ debita non est, vt omnia fidei ac religionis dogmata particulatim contineat: hoc enim nec probant aduersarij, & ex eo refellitur, quod scriptura proprie ac primario non ideo conscripta fuit, vt esset norma seu comprehensio fidei, siquidem & multa non habet, quæ credenda sunt, vt superius ostensum; & multa habet, quæ non ideo scripta sunt, quia credenda sunt, sed ideo credenda sunt quia scripta sunt: vt cædes Abel, homicidium Lamech, ebrietas Noe, incastus Loth, canis Tobia, & innumera alia.

146 Primario igitur conscripta est, vt esset communitorium vtile ad conseruandam & fouendâ doctrinam ex prædicatione acceptam; quodeo ipso sufficienter præstat, dum quædam fidei capita expresse tradit, alia vero ex traditione non scripta tenenda monet. Quod si tamen vel maxime ideo etiam scripta esset, vt fidei regula esset, minime tamen sequeretur, eam adæquatam fidei regulam esse; sicut etiam in Republica ciuili leges quidem scribuntur, vt ciuiliu actionum regula sint sed non adæquata; quando præter ius scriptum, etiâ ius non scriptum admittendū est, vt dictū. De qua re pluribus in Apologetico relationis de Colloquio cap. 6.

147 Secundo vrgent illa Deuteronomij loca c. 4. v. 2. & c. 5. v. 3. 2. & c. 12. v. 3. 2. vbi prohibetur ne quæquã ad verbum Dei scriptum addatur, neue ad dextram vel sinistram declinetur. Respondetur breuiter primo, illis locis determinate sermonē esse de Pentateucho, & præceptis diuinis veteris testamenti, quæ ad Christianos nihil pertinent; eo vel maxime, quod constat, Deum in Synagoga plusquam sexcentis legibus, tam quæ ad cultum, quã quæ ad mores & iudicia pertinent, prolixissime complexum esse, etiam quoad minimas omnium rerum circumstantias: cum tamen è diuerso Ecclesiæ Christianæ vix paucissima præcepta scripto

commendauit, quibus Christiani populi mores & cultus conformarentur.

Respondetur secundo, ijs verbis proprie ac formaliter solum prohiberi, ne quis omnino, seu omissione, seu commissione quiddam ditinis præceptis aduersum faciat; hoc enim est, nihil demere, vel addere, & nec ad sinistram declinare, nec ad dextram: cū tamen interim non solum in noua, sed etiâ in veteri lege multa circa cultum ac religionem licita fuerint, quæ à Deo præcepta non erant, vt superius demonstrauius. De qua re pluribus in Apologetico relationis cap. 5.

Tertio obijciunt quædam loca noui testamenti. I. Illud 2. ad Tim. 3. *Ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutē &c. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Itē Galat. 1. *Si quis vobis euāgelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit.* Et Galat. 3. vbi dicitur, Testamento (etiam humano) nihil addi posse, quanto minus ergo diuino.

149 Respondetur, Prædicantes circa primum locū, quæ nos planissime, vt sonat, totum admittimus, supra modū mirifice nugari, vt vel vnicus iste loc⁹ documento esse possit, quam indignis modis scriptura ab eis tractetur. Quando enim dicit Apostolus, *sacra literæ*, volūt ipsi subintelligi, *sola*. Cū ait: *Quæ te possunt instruere*, addunt ipsi, *sufficienter*, exclusa videlicet Ecclesiæ, & traditionū auctoritate. Cū ibidē ait Apostolus: *Omnis scriptura utilis est ad docendū, &c.* rursus ad est Hunnius, & hūc Apostoli textū suis strophis turpissime distorquet. *Omnis*, inquit, id est, *tota: utilis est*, id est, *sufficiens est*. Clamabā iam olim ego: *Erras; nugaris, impostor es Omnis*, ait Apostolus, non *tota: utilis est*, non *sufficiens est*: cur ex tuo capite alia verba sine traditione, sine auctoritate Ecclesiæ, sine textu scripturæ, imo contra aperta verba scripturæ obtudis? Cur scripturæ verba distorques, contra genuinam eorum significationem? contra receptissimum loquendi vsum? contra mentem Apostoli? contra concordem omnium Patrum interpretationem?

150 Addebam, si vox utilis significaret sufficiens, tunc omnem scripturam, atque adeo quemlibet scripturæ librum, fore sufficientem ad salutem & instructionem, quia omnis scriptura, adeoq; etiâ omnis scripturæ liber est utilis ad docendū, &c.

Et quid ad hoc respondet Hunnius in Apologetico contra relat. pag. 335. *Mirum*, inquit, quod *Apostolus non in textu suo tale adiecerit explicatiunculam: Vtile quidē esse scripturā, non tamen ad salutē sufficere.* Hic quid facerem Hunnio? Sensum eius loci vbi non alium, nisi quem ipsamet verba Apostoli aperte præferunt. *Vtile* dixerat Apostolus, ego quoque *vilem* esse contendebam, vt dixerat Apostolus. *Sufficientem* nunquam dixerat Apostolus; ego quoque nec dixisse nec cogitasse asserui. Et iam ad est Hunnius, admiratione an stupore correptus; *Mirum*, inquit, quod *talem explicatiunculam nō adiecerit Apostolus*: cū ipsa tamen explicatio nostra, non tā sit explicatio, quā nuda recitatio verborū Apostoli, quæ vt sonant salua esse cupimus,

& à Prædicantibus corruptelis immunia. Mirum profecto, si hanc adeo impudentem stoliditatem, ac stolidam impudentiam vniuersus mundus non damnat.

151 Ad secundum locum responderetur, voculam *Præter*, græcè *παρά*, eo loco idem significare, quod *contra*, vt etiam SS. Patres interpretati sunt. Quo sensu etiam eadem vox accipitur Rom. 16. v. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offensacula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis; vbi sine dubio Præter*, significat idem quod *contra*; cum scandala vtiq; non sint tantum præter, sed etiam contra verbum Dei. Neq; impugnare hanc responsionem potuerunt aduersarij in Colloquio Ratispon. sess. 7. ineptissime dicendo, *principium esse petrium.*

152 Ad tertium locum responderetur, inde tantum colligi, nihil posse ipsi scripturæ inseri; traditiones vero non scriptas omnes repudiandas, minime. Nam etiam extra testamentum potest testator peculiari quodam codicillo seu fidei commissio quaedam dispositiones hæredibus, seu Executoribus Testamenti commendare, quæ non minus executioni mandandæ sunt, quæ ea, quæ testamento constituta sunt.

153 Tertio obijciunt quosdam Patres, qui subinde dicunt, cuncta, quæ ad Religionem pertinent, sufficienter in scripturis contineri. Respondetur id ab eis duplici sensu verissime dici. Primo quia scriptura ea, quæ omnibus simpliciter scitu necessaria sunt, præcipuos videlicet articulos fidei in symbolo contentos, decè præcepta, & Sacramenta magis necessaria, satis explicite tradit, & simul Doctorem & iudicem Ecclesiam monstrat, sacrasque traditiones generatim commendat, ex quibus cætera discantur, vt recte notauit Hosius libro 3. de auctoritate scripturæ ante medium, & Bellarminus lib. 4. de verbo Dei cap. 10.

154 Secundo; quia omnia dogmata & decreta fidei & religionis ex Scriptura euidenter etiam deducantur, non ex ea quidem sola & solitarie spectata, sed accedente infallibili auctoritate Ecclesiæ: ex qua sic argumentari licet: Quicquid Ecclesia, in sacris scripturis commendata, publicâ auctoritate credendū proponit, id iuxta ipsas scripturas est infallibiliter verum, secundum illud Matthæi 18. v. 17. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus* Et 1. Tim. 3. v. 15. *Ecclesia est columna & firmamentum veritatis.* Hoc vel illud est tale: Ergo &c. Quare nec vnquam Sectarij dandum est, nos quidquam credere, quod nulla ratione in scriptura contineatur, vel ex ea deducatur, vt etiam in Colloquio post sess. 8. fufius responsum est; siquidem in scripturis omnia continentur, aut explicite, aut implicite, modo explicato.

155 Quarto speciatim obijciunt Irenæum l. 3. c. 2. vbi contra Gnosticos disputans ait: *Cum ex scripturis arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum scripturarum; quasi non recte habeant, neq; sint ex auctoritate, & quia varie sint dictæ, & quia non possit ex his inueniri veritas, ab his, qui nesciunt traditionem.*

Respondetur, cum Irenæus, ibidem de iisdem hæreticis mox subiungat, eos ad traditionem pro-

uocatos, etiam aduersari traditioni, vt superius ex Irenæo recitauimus; hæc quæ obijciuntur &c. contra Sectarios recte dici; non autem aduersus Catholicos. Illi enim pro libitu scripturas, quæ ad palatum non faciunt, reijciunt, puta libros Machabæorum, epistolas Iacobi, Iudæ &c. *tanquam non sint ex auctoritate; cum versione latina impugnantur; non recte se habet*, inquit: cum traditione ex communi Ecclesiæ sensu & consensu pre-munantur, aduersantur traditioni, sese Patribus & Doctoribus omnibus præferentes; hoc solo deteriores illis, quos Irenæus infestatur, quod nec verbo quidem tenus, & in speciem saltem, traditiones admittant. *Aduersus tales*, inquit ibidem Irenæus, *certamen nobis est, qui more serpentum lubrici, undique effugere conantur.* Plura hac de re in Relat. de Colloquio par. 1. c. 10. & in Apologetico eiusdem c. 8. & 10.

DVBIVM IV.

An traditiones seu verbum Dei non scriptum sint eiusdem auctoritatis cum verbo Dei scripto; & qua ratione legitime traditiones dignoscantur ab illegitimis.

Ad S. Thomæ 2. 2. q. 2. a. 9. & 10.

156 **Q**uod ad primum quæsitū attinet, distinguenda sunt tria traditionum genera: nimirum 1. Diuinæ, quæ ab ipso Christo traditæ. 2. Apostolicæ, quæ ab Apostolis traditæ. 3. Ecclesiasticæ, quæ post Apostolos ab Ecclesia, hoc est, Petri & Apostolorū successoribus traditæ sunt; etsi non raro Ecclesiasticæ traditionis nomen generatim omne genus traditionis in Ecclesia conseruari solitæ complectatur.

157 Quo posito, dicendum est, traditiones diuinas non scriptas, & doctrinam diuinam Christi in Euangelijs conscriptam; item traditiones Apostolicas non scriptas, & decreta Apostolorū scripta; & deniq; traditiones Ecclesiæ non scriptas, cum decretis Ecclesiæ scriptis eiusdem auctoritatis esse, eandemq; vim habere ad Catholicam ac veram fidei ac religionis doctrinam comprobendam. Ita Bellarminus l. 4. de verbo Dei c. 2. Ratio est. Nam verbum Dei suam auctoritatē non accipit à charta vel scriptura; sed ex eo, quod à Deo profectum sit, vel immediate per Christum, vel mediate per Apostolos; ac proinde si quid eodem modo à Deo procedat, siue scriptum sit, siue non sit, parè semper auctoritatem habebit. Paulo diuersa est ratio traditionū Apostolicarū, & Ecclesiasticarū, si nō cum ipsa doctrina scripta, sed formaliter cū ipsa scriptura fiat comparatio; hæc enim ex parte modi præcellentiorē esse, quam decreta Apostolorum, vel Ecclesiæ, dictū est q. 4. dub. 8. sub finem.

Ad secundum quæsitum responderetur sequentibus assertionibus.

158 **ASSERTIO I.** Est aliquis in Ecclesia modus seu regula penes quam legitime traditiones

certò dignoscantur ab illegitimis. Ita speciatim Bellarminus lib. 4. de verbo Dei cap. 9. & Gregorius de Valentia q. 1. punct. 7. §. 43. ex communi. Probat. Constat enim infallibiliter Ecclesiæ Catholicæ, de vna saltem traditione legitima, illa scilicet quæ est de Canone librorum sacrorum, vt dictum dub. 2. Ergo id pariter etiam constare poterit, de alijs. Consequenter probatur. Tum quia eadem via & ratio suppetit ad omnes æque cognoscendas, vt inferius dicitur. Tū quia si Ecclesia infallibilis est in vna traditione ad posteros propaganda, erit etiam infallibilis in cæteris; & plane absurdum est, credere Ecclesiæ scripturam proponenti, & non credere eidem scripturas explicanti: vti faciunt aduersarij, qui vnam ab Ecclesia traditionem accipiunt, & non omnes; cum eadem omnes fide & auctoritate proponantur. Nam si fallere potest Ecclesia Catholica, cur credunt Euangelium proponenti? si non potest, cur non credunt explicanti? Et si recte creditur Ecclesiæ Catholicæ, laudanti Euangelium, recte etiam omnino credetur vituperanti & condemnanti Lutherum, aliosque Nouatores, vt optime contra Manichæos argumentatur Augustinus contra Epistolam Manichæi cap. 5.

159
160
161
162
Qui etiam libro de utilitate credendi c. 14. in eundem sensum sapienter dixerit: *Cur nos, inquit, apud eos potissimum diligentissime requiram, quid Christus præceperit, quorum auctoritate commotus, Christum aliquid vtile præcepisse iam credidi? Tunc mihi melius expositurus es, quid ille dixerit, quem fuisse aut esse non putarem, si abs te (sine Ecclesia Catholica) mihi hoc commendaretur esse credendum? Hoc ergo credidi, vt dixi, fama celebritate, consensione, vetustate (in Ecclesia Catholica) roborata. Vos autem (Sectarij) estis tam pauci, & tam turbulenti, & tam noui, nemini dubium est, quin nihil dignum auctoritate proferatis. Quæ igitur ista tanta dementia est? Illis (Catholicis) crede, Christo (aut Euangelio) esse credendum; & a nobis discite quid dixerit. Cur obsecro te? Nā si illi deficerent, nec me quidquam docere possent, multo facilius mihi persuaderem, Christo non esse credendum, quam de illo quidquam, nisi ab his, per quos ei credidissimè, discendum. Ita Augustinus. Ex quibus colligitur, eandem Ecclesiæ auctoritatem sufficere, generatim, ad discernendas traditiones legitimas ab illegitimis.*

ASSERTIO II. Sed nec deest certa ratio, qua particulatim ipsæ etiam traditiones diuinæ ac Apostolicæ discernantur & dignoscantur. Ita Bellarminus l. 4. de verbo Dei c. 9. & Gregorius de Valentia hic q. 1. punct. 7. §. 43. qui in has fere regulas consentiunt. Prima est, infallibilis Ecclesiæ auctoritas; cum vel Concilia, vel Summus Pontifex, aliquid tanquam ex traditione diuina vel Apostolica acceptum, credendum aut tenendum proponunt. Sicut enim Ecclesia infallibiliter potest proponere, quinam libri sint sacri, ita etiam quæ traditio sit diuina vel Apostolica. Atque hac ratione imaginum cultus, tanquam ex traditione Apostolica proueniens, in VII. Synodo art. 6. approbatus est.

Secunda regula, est concursus Patrum sententia; cum vel circa communia dogmata & obiecta,

aliquid tanquam ex fide certum asserunt, quod alioquin in scriptura particulatim traditum non reperitur; eiusmodi est perpetua Virginitas Deiparæ: vel expresse asserunt, quidpiam ex traditione Apostolica profuxisse, vt est cultus imaginum & Symbolum Apostolorum. Ratio sumitur ex auctoritate infallibili Patrū, in rebus ad fidem pertinentibus, de qua suo loco dictū. Dixi vero, *circa obiecta communia*, non particularia quælibet, vt est v.g. Concilium Nicænum fuisse legitimum, & infallibilis auctoritatis; quia hæc traditio ita particulatim spectata, proprie est traditio Ecclesiastica, non diuina vel Apostolica; quandoquidem obiectum ipsorum Apostolorum tempore posterius est, nec ab initio Ecclesiæ per Apostolos fundata commune fidei dogma.

Tertia est vnanimis eonsensus & vsus fidelium, si quid extra scripturam, circa fidem aut religionem credant vel obseruent, quod excellentius sit, quam vt humana solent auctoritate constitui poterit. Ecclesia enim tota circa res fidei nō errat; cum sit *columna & firmamentū veritatis* 1. Timoth. 3. v. 15. Hac ratione, inter cæteras, nititur dispensatio in votis & iuramentis in Ecclesia visitata, itemque dirempcio matrimonij rati per votum. Solemne Religionis.

Quarta est illa, quam tradit Augustinus lib. 4. de baptismo contra Donatistas cap. 24. *Quod enim vniuersa tenet Ecclesia, inquit, nec Cocilijs institutū, sed semper reuerentū est, non nisi ab Apostolica auctoritate traditū rectissime creditur.* Vnde etiam epist. 118. ad Ianuarium cap. 5. *in solentissimam insantiam esse dicit, contra id, quod vniuersa Ecclesia facit, disputare.* Ratio huius regulæ est: quia si quid circa fidem, aut Religionem semper in Ecclesia receptum aut obseruatum fuisse constat, quod tamen nullo Concilij aut posterioris Ecclesiæ decreto nouiter institutum sit, necesse est, vt ex Apostolica traditione, descenderit. Cuius generis sunt ordines minores, ieiunium quadragesimæ, obseruatio diei Dominicæ, &c.

Ex quibus etiam dissoluitur illa Sectariorum obiectio; sub specie traditionum multas hæreses in Ecclesiam posse irrepere. Respondetur enim, plures hæreses in Ecclesia fuisse exortas, occasione scripturæ male intellectæ, quam occasione traditionum, quas hæretici communiter reieciabant, vt dictū dubio præcedenti. Et quemadmodum certa in Ecclesia auctoritas est, ad veras scripturas, ita etiam ad veras traditiones infallibiliter discernendas, vt dictum. Et quod nos illi hæretici olim Apocryphas & occultas quasdam Traditiones non scriptas iactarint, id legitimis traditionibus non magis præiudicat quam quod siue ijdem simul, siue ceteri communiter, scripturas pro suis erroribus falso venditarunt. Plura hæc de re videri possunt, præter citatos, apud Martinum Peresiu Aialam tractatu proprio de Tradit. Albertum Pighium controuers. 12. & Stapletonum in opere de principijs fidei doctrinalibus, controuersia 7. lib. 12. & in Relect. de ijdem, controuers. 5. q. 5.

DVBIVM V.

Quanam sit totius fidei resolutio.

S. Thomas 2. 2. q. 1. a. 1. & 10.

166 **P**ostquam hæcenus ea, quæ ad obiectum fidei, tam formale, quam materiale; eiusque propositionem & notificationem, tum priuatam, tum publicam; quæque adeo etiam ad normam, & iudicem controuersiarum fidei pertinent, explicauimus; sequitur, vt de totius fidei resolutione in suas causas & principia, è quibus potissimum est ipsius obiectum, agamus.

167 **V**bi supponimus primo, resolutionem fidei ex suo genere, non habere se, vt resolutionem conclusionis in sua principia complexa; sed vt resolutionem simplicem actus in suam causam; vti constat ex dictis quæst. 1. dub. 3. assert. 10. Fides enim non est habitus discursiuus; quidquid dixerint Durandus in 3. distinct. 24. Vasquez 1. part. tom. 1. disp. 4. & 5. & vt apparet Marsilius in 3. q. 14. & Michael Medina de fide lib. 5. c. 11. quorum nonnulli dicunt, primum quasi principium fidei, ex quo reliqua inferantur esse, Ecclesiam regi à Spiritu Sancto, seu habere infallibilem auctoritatem; alij vero, dictum à Deo esse verum, seu quod idem est, reuelationem diuinam esse, infallibilem: quorum sententiam generatim refutauimus loc. cit. in specie vero de ijs, qui fidem resoluti docuerunt in principia euidencia, agetur inferius in discussione primæ sententiæ. Vbi tamen non negamus, posse in ipsa applicatione obiecti credendi interuenire discursum; sed hoc est, quod dicimus, facta sufficiente applicatione obiecti, ipsam fidem immediatè & sine discursu assentiri veritati propositæ, tanquam reuelatæ à Deo, vt ibidem dictum.

168 **S**ecundo supponimus ex dictis eadem quæst. 1. & 2. cum in credente duo iudicia interueniant, quorum vnum est iudicium de credibilitate obiecti fidei, præuium fidei, spectansque ad ipsius fidei acceptationem, qua volumus credere; alterum est, ipse assensus fidei secundum se: idcirco resolutionem etiam vtriusque non eandem, sed diuersam esse. Aliud enim est quærere, in quidnam vltimate ipse assensus fidei secundum se, seu ipsa eius certitudo resoluatur; aliud in quidnam resoluatur iudicium de credibilitate, adeoque ipsa voluntas credendi, seu acceptandi fidem, qua nempe animum applicauimus ad credendum.

169 **T**ertio supponendum, circa resolutionem etiam ipsius assensus fidei in suas causas, duplex causæ genus posse inquiri; primum est genus causæ efficientis, seu causa credendi ex parte potentia; altera est causa credendi ex parte obiecti, seu ratio credendi obiectiua. His positis, sequentes assertiones statuimus.

170 **A**SSERTIO I. Causa immediata & propria, ex parte potentia; siue causa efficiens, in quam vltimo resoluatur fidei assensus eiusque certitudo,

est lumen fidei, seu habituale seu actuale, quo illustratus & confortatus homo elicit actum supernaturalem fidei. In hunc sensum admittendum est, quod docent Scotus in 3. distinctione 23. quæstione vnic. & Bannes hic quæstione 1. articulo 1. dub. 4. alijque nonnulli recentiores, absolute asserentes, fidem resoluti in ipsum lumen supernaturale, quo homo diuinitus illustratur, & adiuuatur ad eliciendum actum fidei. Isti enim rectè assignant causam fidei actualis ex parte potentia; sed non ex parte obiecti: cum tamen in quouis alio assensu, præter rationem, & causam assentiendi ex parte intellectus, assignari debeat ratio formalis ex parte obiecti; de qua quidem etiam præcipue solet esse quæstio; imo quæ vnice fere inquiritur, cum de resolutione alicuius actus seu habitus agitur, vt rectè notauit Medina loc. cit. & dictum cit. q. 1. dub. 3. assert. 7.

171 **R**atio vero assertionis est manifesta: quia ipsum lumen fidei, tum habituale, tum etiam actuale, in diuina scilicet inspiratione & illuminatione positum, ex parte potentia præstat illam certitudinem propriam fidei, hoc ipso, quod in genere causæ efficientis seu physicae, seu moralis, de quo alibi actum, tanquam propria & immediata causa ad actum fidei concurrat.

172 **A**SSERTIO II. Causa verò ex parte obiecti seu ratio fidei obiectiua, in quam formaliter & vltimate resoluatur ipse assensus fidei, est prima veritas obscure reuelans, seu ipsamet reuelatio obscura primæ veritatis: in qua quidem primum locum obtinet ipsemet internus DEI conceptus, seu notitia de veritate reuelata; secundarium externa signa, quibus velut instrumentis Deus suum conceptum pandit. Ita cum S. Thoma ex communi Doctorum sententia docuimus cit. q. 1. dub. 3. assert. 1. 2. & 3. vbi ex instituto probauimus, hanc esse rationem formalem obiectiuam fidei.

173 **A**SSERTIO III. Causa credendi ex parte obiecti, non quidem per modum rationis formalis obiectiua; sed per modum regulæ infallibilis, qua secundum legem Dei ordinariam, notificantur ipsis iam credentibus cæteræ veritates diuinitus reuelatæ, est infallibilis auctoritas, seu propositio Ecclesiæ. Est itidem S. Thomæ hic quæst. 5. articulo 3. & 1. part. quæstio. 1. art. 8. ad 2. & communis Doctorum sententia, vt dictum cit. quæst. 1. dub. 3. assert. 7. & quæst. 2. dub. 3. & q. 3. dub. 1. vbi probauimus, secundum legem Dei ordinariam, præter priuatam propositionem obiecti credendi, requiri etiam publicam propositionem Ecclesiæ, per modum regulæ infallibilis, qua veritates credendæ notificantur fidelibus; licet interim absolute fides primum concipi possit, sine eiusmodi propositione Ecclesiæ præuia; & vero eadem fide diuina credatur reuelationi etiam priuatæ, vt dictum cit. quæst. 1. art. 3. assert. 8.

174 **Q**uare interroganti, cur credas, seu vnde scias, hæc omnia & singula, quæ credis, esse diuinitus reuelatæ; rectè respondebis, te id quidem

euidenter non scire; quin etiam credere formaliter, nõ ob aliam rationem credendi obiectiuam: attamen certe credere ob eam ipsam reuelationem diuinam, qua obiecta eiusmodi credenda reuelata sunt, mediante infallibili Ecclesiæ propositione tibi patefactam; quæ quidem propositio non sit ratio vltima credendi, sed medium per quod obiecta credenda, simul cum ratione credendi, tibi debito modo applicentur; adeoq; conditio, sine qua, iuxta legem Dei ordinariam, credenda omnia & singula à non credendis discernere non potuisses, iuxta dicta quæstione 3. dub. 1.

175 Et quamuis etiam scriptura sit infallibilis regula fidei, Ecclesia tamen & notior, & vniuersalior est; cum etiam ipsam scripturam, sensumque ipsius, vbi opus est, ac præterea nonnulla extra scripturam reuelata patefaciat, vt dictum quæst. præcedent. tamen vicissim ipsa etiam infallibilis auctoritas Ecclesiæ ex scriptura comprobetur, vt ostendimus quæst. 3. Quo fit, vt sub Ecclesia, velut notiori & communiori regula, etiam contineantur tum scripturæ, tum ceteræ credendi regulæ dub. 1. & 3, explicatæ; licet alias ad singulas etiam suo modo, & in certo genere, ratio credendi referri possit, vel ad regulas credendi, & conditiones applicantes diuinam reuelationem in certa materia.

176 **ASSERTIO IV.** Causa seu ratio obiectiua, in quam resoluitur iudicium euidens de credibilitate fidei, sunt motiua, quæ ad fidem concipiendam necessaria sunt: cum tamen interim fides ipsa, seu fidei certitudo, in ea, veluti in causam seu rationem assentiendi, minime resoluitur; sed solum velut in conditionem applicantem obiectum fidei. Ita recte Gregorius de Valentia hic quæst. 1. pun. 1. §. 10. & satis constat ex dictis quæstio. 2. dub. 1. & 2. Ratio est; si enim quæram, cur fides de obiecto tam obscuro & arduo tibi credibilis visa sit; seu quod idem est, cur in animum induxeris, fidem tam arduam acceptare? recte respondebis; quia ita mihi proposita est, vt grauissimis motiuis & argumentis facta sit euidenter credibilis. Idemque sine dubio intendunt illi, qui ipsam fidem resolui docuerunt in humanam auctoritatem, de quo infra.

177 Atque in eundem fere sensum Albertinus tom. 1. prin. 3. Coroll. 4. à numero 10. docet, resolutionem fidei vltimate fieri ad plures causas secundum diuersum genus causæ. 1. ad veritatem primam tanquam ad rationem formalem. Qua in assentiendo. 2. ad Deitatem, tanquam rationem formalem Qua in essendo: est enim hæc quasi causa seu ratio in essendo ipsius veritatis primæ: quamquam vbi ratio assensus quæritur, nihil opus est causam in essendo ipsius rationis assentiendi inuestigare. 3. etiam vltimate, inquit, ad ipsam dictionem Dei obscuram, tanquam ad rationem formalem sub qua in assentiendo, seu tanquam ad modum informatiuum ipsius rationis formalis Qua; de quo modo loquendi dictum quæstione 1. dub. 3. 4. ad fidem acquisitam (de motiuis fidei) tanquam ad conditionem applicantem obiectum fidei,

vt credendum fide diuina; mediante scilicet illo iudicio credibilitatis, quod in ea motiua tanquam rationem obiectiuam resolui diximus. 5. ad Ecclesiam, tanquam ad rationem formalem Qua in proponendo, vt instrumentum veritatis, seu vt regulam infallibilem, qua fideles ipsi post fidem acceptatam, ea, quæ præterea diuinitus reuelata sunt, addiscunt & discernunt, vt dictum. 6. ad ipsum habitum seu lumen fidei; tanquam ad causam efficientem in eleuando intellectum ad ordinem supernaturalem. Quæ omnia quod ad rem ipsam attinet, satis ex dictis constant.

Atque ex his facile nunc iudicium ferri potest de varijs sententijs circa resolutionem fidei; quas operæ pretium est breuiter discutere. Prima est eorum, qui cum alijs nonnullis existimantes, fidei resolutionem esse tanquam resolutionem alicuius conclusionis in sua principia, non vt resolutionem simplicis actus vel assensus in suas causas seu rationes, dixerunt, fidem vltimate resolui in aliqua principia euidencia lumine naturali; qualia sunt, Deum esse primam veritatem; & primam veritatem seu reuelationem primæ veritatis esse infallibilem. Ita Marsilius in 3. quæst. 14. & Valquez 1. part. tom. 1. disputat. 4. & 5.

Sed hæc sententia, præterquam quod fidem, male facit habitum discursiuum, insuper ex eo etiam refellitur, quod euidencia eiusmodi principiorum necessaria non est credenti, vt expresse docet S. Thomas hic q. 1. a. 5. ad 3. & satis patet exemplo fidelium simplicium. Accedit quod cum fides sit obscura, non potest habere pro ratione assentiendi principia euidencia, ex S. Thoma ibidem; vbi docet, principia fidei non posse esse visa à credente.

Nec fundamentum eius sententiæ alicuius momenti est: quamuis enim cuiilibet credenti propositiones illæ certæ esse debeant, non tamen lumine naturali, sed fatis est, vt sint certæ per ipsam saltem fidem: non quasi prius aliquis distinctus assensus circa eiusmodi veritates per fidem elici debeat, ex quo postea alius fidei assensus, quasi per discursum, colligatur; sed quia saltem implicite simul cum quauis alia veritate reuelata creduntur, & quisque credentium paratus est, saltem vbi opus est, & euidencia earundem deest, etiam explicitum de ijs fidei assensum elicere.

Secunda sententia est, fidem vltimate resolui in aliquid humana fide creditum. Credo enim, inquit, Deum esse trinum & vnum, quia ipse reuelauit. Credo reuelasse, quia mihi sufficienter proponitur: hoc autem credo ex motiuis humanis, adeoque fide humana. Ita nonnulli recentiores; & fauent Gabriel & Scotus in 3. distinct. 23.

Sed hæc sententia intellecta de resolutione ipsius assensus fidei secundum se, adeoque de ratione formali obiectiua eiusdem assensus, plane falsæ & improbabilis est. Sic enim fides non esset diuina, & prorsus infallibilis, sed more humana; vti v. g. fides illa, qua credimus Constantinopolim

aut Romam esse: siquidem essentia habitus & actus desumitur ab vltima ratione formali obiectiua; quæ si humana est, necesse est etiam fidem humanam & naturalem esse, vt fufius profequuntur Canus l. 2. locorum c. 8. & Gregorius de Valentia q. 1. pun. 1. §. 9.

Verum explicari tamen fortasse possunt citati authores, de resolutione fidei, spectatæ non secundum se, sed quoad suam credibilitatē, seu quoad conditionem applicantē rationem assentiendi. Est enim hoc speciale in fide diuina, quod ipsa secundum se altiori quadam ratione nititur, quam iudicium præuifū de credibilitate; quodque adeo motiua credibilitatis tantum sint conditio applicans rationem credendi, non ipsa ratio assentiendi per fidem: licet secus accidat in fide humana.

181 Tertia sententia est, fidem vltimate resolui in auctoritatem Ecclesiæ. Hanc indicant Durandus in 3. dist. 24. q. 1. & dist. 25. q. 3. Sotus, Gabriel, Almain in 3. dist. 23. eamq; ex instituto propugnat Michael Medina lib. 5. de fide c. 11. cui fauet illud Augustini contra Epistolam fundamenti c. 5. *Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ auctoritas moueret.*

Sed hæc sententia non potest à comuni, quam explicauimus, differre, nisi in modo loquendi. Si enim de auctoritate Ecclesiæ non diuinā, sed vt in humanis sumā, loquamur, sic fides, in eam resoluitur, vt in euidentis motiuum, & rationē credibilitatis. Si autem loquamur de infallibili auctoritate Ecclesiæ, vt proponētis diuinam reuelationem, sic in eam resoluitur fides, vt in regulam (quoad nos) certo cognoscendi diuinam reuelationem, adeoq; discernendi reuelata à non reuelatis.

182 Et quia vnumquodque in id vltimo resoluitur, per quod primo accipit essendi initium, ideo recte aliquo sensu dici potest, fidem vltimo resolui in auctoritatem Ecclesiæ, velut motiuum credendi; si nempe fides non præcisē secundum se, sed quoad sui acceptationem & credibilitatem, spectetur. Ad quod indicandum, alij distinguētes inter resolutionem fidei secundum se, & quoad nos, dicunt, priori modo fieri in Deum; posteriori in Ecclesiam. Ita velut ex communi docent Sotus libro 2. de nat. & grat. cap. 18. Hostius in confess. fidei cap. 16. Vega in Tridentinum libro 9. cap. 5. Canus lib. 2. locorum c. 8. licet Arragonius hic quæstio. 1. art. 1. simpliciter neget, fidem vltimo resolui in auctoritatem Ecclesiæ.

183 Quarta sententia est, fidem vltimate resolui in ipsum lumen fidei. Ita Bannes hic quæstione. 1. articulo 1. dub. 4. & Arragonius citat. artic. 1. Sed hi rationem credendi ex parte quidem subiecti recte assignarunt; verum aliam rationem credendi ex parte obiecti, quæ magis principaliter inquiritur, male prætermiserunt, aut potius vtramq; inter se confuderunt, vt dictum q. 1. dub. 3. assert. 7.

184 Cæterum contra doctrinam hætenus explicatam obijcitur primo. Propositio Ecclesiæ est vera causa & ratio cognoscendi, seu credendi,

Deum hoc vel illud reuelasse: ideo enim credo Deum reuelasse, quia Ecclesiæ proponit: Ergo talis cognitio seu assensus fidei non resoluitur in propositionem Ecclesiæ solummodo vt in conditionem sine qua non, sed potius vt in veram & vltimam rationem ipsius fidei secundum se.

Respondetur negando consequentiam. Solum enim probatur, esse causam fidei in nobis prognerandæ, facientem scilicet, vt in nobis illa fidei cognitio gignatur, idque per modum applicantis intellectui obiectum eius formale, diuinam scilicet reuelationem; non autem probatur, esse causam & rationem vltimatam ipsius fidei secundum se consideratæ, videlicet præcisē quoad essentiam & rationem suam formalem, prout abstractit non solum à motiuis, quæ eius obiectum materiale faciunt credibile, sed etiam à medijs, quæ eius obiectum formale nobis applicant.

185 Quæ responsio confirmatur tum ex eo, quod ipsa propositio Ecclesiæ, non proponit obiectum credendum propter se vltimate, sed vt credendum ob diuinam reuelationem. Tum quia vniuersim obiecti propositio formaliter non est ratio ipsius assensus secundum se. Tametsi enim in Mathematica discipulus acquirat scientiam conclusionis ob propositionem & doctrinam Magistrī, non tamen ideo hæc propositio, sed ipsum medium demonstrationis, est ratio formalis sub qua assensus illius scientifici. Accedit quod in rebus etiam naturalibus, aliud est, esse causam ipsius rei generandæ; aliud causam ipsius rei quoad essentiam præcisē spectatæ.

186 Secundo obijciunt Sectarij, in nostra fidei resolutione committi circulum. Diuinam enim, inquirunt, scripturam creditis ob infallibilem auctoritatem Ecclesiæ; & hanc rursus ob scripturam, ex qua scilicet infallibilem Ecclesiæ auctoritatem soletis probare. Ecce aiunt circulum in vestra credendi ratione.

187 Ad hoc argumentum fufe respondi in disput. de fide dudum proposita Anno 1606. à thesi 78. Nam primum animaduertere debebant aduersarij, tali regressu non replicari ipsammet rationem formalem obiecti fidei, sed motiua tantum & regulas credendi, vt ex dictis constat. Deinde nec illud aduertunt, nobis absolute loquendo tali regressu ad credendum opus non esse. Quasi videlicet nec vllum quantumuis semper ab vniuersa Ecclesiæ receptum scripturæ librum, nisi propter creditam iam antea diuinam fide infallibilem Ecclesiæ auctoritatem; nec hanc nisi propter scripturam credere possimus. Cum ex dictis manifestum sit, posse ex comunibus motiuis fidei, quibus ipsa etiam Ecclesiæ auctoritas, sed nondum vt infallibilis fide infallibili credita continetur, vtrumuis, & vtrumq; absq; vlla eorum necessaria inter se dependentia credi, vt recte etiam indicat Gregorius de Valentia hic q. 1. pun. 1. §. 9. Potest enim ex duabus hisce regulis credendis, vtrauis per se separatim, & independenter ab alia, ita sufficienter proponi ex comunibus fidei motiuis, in quibus etiam Ecclesiæ auctoritas velut in humanis sumā continetur, vt ei tanquam euidenter credibili sine dubitatione fides adhibenda sit,

188 Ad hæc nesciunt isti apud Aristotelem 1. Post. c. 3. & Philosophos, circulum in ratiocinando nec vocari, nec culpari, nisi quando ab eodem prorsus ad idem, nulla interim vtriusque variatione quoad notitiæ rationem interueniente, fit regressus. Quod tum demum accidit, quando consequens ex antecedente illatum, nullâ alia, præterquam antecedentis notitiâ sultum, & probatum, mox iterum ad sui antecedentis probationem assumitur. Sic enim plane idem eiusdem respectu, foret prius & posterius, aut certe notius & ignotius; sic idem ex seipso probaretur, vt optime Aristoteles contra veterum quorundam errorem argumentatur.

Secus est, quando consequens alio quodam diuerso medio innotescit, atque sic demum ad sui antecedentis probationem assumitur; tunc enim nec Aristoteles, nec vllus Philosophorum negat, fas esse regressu in argumentando vti. Neque vero sic absurdus superius adductis, aut alijs quibuscunq; vllus aperitur locus, neque ipsi etiam Aristoteli inuictum esse noscitur, tali regressu in ratiocinando vti; quandoquidem ex diuisibilitate motus probat diuisibilitatem temporis, & contra; & rursus æternitatem motoris ex æternitate motus, & contra, vt videre est apud eundem 6. physic. tex. 37 & 38. & 8. Physic. tex 53.

189 Hoc vero in proposito accidere, ita manifestum fit. Quando enim ex infallibili Ecclesiæ propositione, persuadetur alicui fides, siue totius scripturæ diuinæ, siue certæ tantum alicuius partis, de qua dubitat, iam certe illa Ecclesiæ propositio, quæ talis, infallibilis non creditur (etiam loquendo de motiuis credendi) ex ipsius scripturæ, quæ suadenda est, infallibili autoritate, sed vel ex comunibus fidei motiuis, in priore casu; vel ex alterius cuiusdam libri Canonici iam antea explorata autoritate, in posteriore.

190 E conuerso quando ex aliquo scripturæ loco v. g. Matthæi 16. 1. Timoth. 3. suadetur infallibilis Ecclesiæ in proponendo autoritas; iam pro argumento fidem suadente nõ adhibetur scriptura, prout præcise ex Ecclesiæ infallibili autoritate, & propositione discitur, sed vt vel ex alijs scripturæ locis, vel ex comunibus motiuis fidei, quibus ipsa, vt diximus, Ecclesiæ autoritas quidem, sed non vt infallibilis, & infallibili fide credita continetur, rectissime creditur.

191 Et sane quoties alicuius veritatis assensus externo medio nititur, nil penitus obstat, quo minus ille ex vno medio conceptus, vicissim ad eiusdem medijs assensum concipiendum assumatur; modo seorsim vtraque eiusmodi veritas aliunde, sufficienter credibilis reddatur, atque sic demum in probando mutuas sibi inuicè operas præstent. Exemplum esset, vt de humana politia taceam, si Deus duobus Prophetis reuelaret quæpiam, & in his ipsis etiam vtrique, vtrumque verum esse Prophetam, addita vi sufficiente, qua singuli sua eiusmodi vaticinia sufficienter credibilia redderent. &c. Tum enim vicissim vnus alteri testimonium merito perhiberet.

Imo hoc reipsa iam quodammodo accidit in Christo Domino, & Ioanne Baptista, quorum vterque, cum suis didis iam antea sufficientem fidem, tum ex vita, tum ex miraculis astruxisset, rectissime alter alteri veritatis testimonium perhibuit, ita vt Christo fides haberetur ob testimonium Ioannis, tanquam ob motiuum fidei, iuxta illud Ioannis 1. *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum*; qua de causa etiam Christus testimonium Ioannis pro se allegauit Ioannis 7. & vicissim Ioanni, ob autoritatem Christi, quæ à parte rei erat ipsissima credendi ratio, iuxta illud Luca 7. *Et omnis populus audiens (testimonium Christi de Ioanne) & publicani iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis*. Nunquid vero hæc per inanem circulum quispiam facta calumniabitur?

191 Quin vero potius hi ipsi aduersarij, qui circulum nobis obijciunt, illi ipsi sunt, qui in circuitu ambulant, & in sua credendi ratione, circulum ineluctabilem habent. Nam interrogati, vnde credant, scripturam esse diuinam, & vere Dei verbum, respondent ex interna testificatione Spiritus Sancti: si pergat, vnde confitetur, internam illam testificationem esse à Spiritu Sancto, respondent, ex scriptura Ioannis 10. *Oves meæ vocem meam audiunt*. Si rursus quæras, vnde norint hanc esse scripturam sacram, rursus ad internam testificationem recurrunt, vt videre est apud Dauidem Paræum disputat. de verbo DEL thesi 23. 24. 57. 58. 61. & 105. Atque sic deinceps perpetuo circulo reuoluuntur quamdiu Ecclesiæ autoritatem dignoscendis diuinis scripturis non adhibent.

191 Atque hic ex doctrina Aristotelis, omniumque Philosophorum ideo plane verus, inuitabilis, & absurdissimus plane circulus est, seu ex hoc contra alios disceptent; siue eo priuatum solummodo ipsi in credendo & assentiendo vti velint (pariter enim ad vtrumque circulus iste iuxta Philosophos est inutilis) quod aliunde nulla ipsi adducere possunt motiua, quibus vtrumque eorum, quod circulariter credunt, per se sufficienter credibile reddant. Motiua enim communia fidei nostræ recipere, non possunt, nisi reliquam etiam pariter fidem nostram recipiant; propria non habent, & si quæ habere sibi videntur, præ nostris valent, nihil; adeo vt vlla prudenti ratione ijs moueri ad credendum quicquam (multo minime aliquid fidei nostræ aduersum) nullatenus possint; quando longe amplioribus fidei nostræ motiuis ad credendum non mouentur.

Atque hæc de resolutione fidei satis.

